APPENDIX
AD
METALLOTHECAM VATICANAM MICHAELIS MERCATI,

In qua Lectoribus exhibentur XIX. Icones ex Typis æneis nuper Florentiæ inventis, quorum XIV. Pontificia liberalitate ſuppleti jam fuerant: Quinque verò penitùs deſiderabantur.

ADDITIS NOTIS,

Et novis Iconibus Choclearum Cornu Ammonis formâ.

ROMÆ MDCCXIX.
Apud Jo: Mariam Salvioni Typographum Vaticanum
In Archigymnaſio Sapientiæ.

SUPERIORUM FACULTATE.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Archiatrum cernis, celebrat quem fama per orbem
doctrinâ, ingenio, moribus, eloquio:
CLEMENTI incolumi ſeruando, quem Deus alto
conſilio elegit, nomine LANCISIVM.

PRÆFATIO
JOANNIS MARIÆ LANCISII
ARCHIATRI PONTIFICII
AD LECTOREM.

VIx Sanctiſſimus Pater Clemens XI. ad incrementa bonarum Artium mirificè intentus, ſuperioribus menſibus reſcivit, inventos fuiſſe Florentiæ nonnullos Typos ære inciſos, quos in Vaticana Metallotheca, Pontificiis impenſis Romæ edita, tanquam deperditos dolebamus, & quorum deſiderium, quemadmodum à nobis in prolegomenis dictum fuit, novâ ex ſuperſtitibus iconibus comparatâ inciſione majorem partem lenivimus; cum nobiliſſimo, ut ſolet, incenſus ardore de univerſa Literaria Republica benè merendi, ſtatim mihi mandavit, ut ſcriberem ad Reverendiſſimum Patrem Magiſtrum Petrum Antonium de Rubeis ex familia Servorum B. V. M. in Piſana Academia Sacræ Hiſtoriæ præſtantiſſimum Interpretem; nemo enim hujus rei vel tam ſciens, vel tam boni exitus amans occurrere poterat, quippe qui non levem opem ad Mercati Metallothecam exornandam contulit. Ubi autem imperata feciſſem, Vir ille ſolers, ac diligens non priùs mihi reſpondit (reſpondit autem nondum elapſis quindecim diebus) quàm certiorem reddere me poſſet, Typos non ſolùm inventos, ſed etiam apud ſe, brevi ad Sanctiſſimum Pontificem deferendos, habere.

Sanctiſſimus Pontifex jubet nuper inventos æneos Metallothecæ Typos comparari.

Cl. Cœnobitæ de Rubeis diligentia in prædictis Typis adipiſcendis laudatur.

Et quoniam harum Tabularum inventionis hiſtoria Lectoribus fortaſſe non erit injucunda, illam, ut nobis prædictus Cœnobita ſcripto retulit, hîc, converſâ in Latinum ſermonem ejus epiſtolâ, ſubjiciemus.

ILLUSTRISSIMO, AC REVERENDISSIMO VIRO

D. JOANNI MARIÆ LANCISIO
ARCHIATRO PONTIFICIO

Fr. Petrus Antonius de Rubeis
Ord. Servorum B. M. V.
S. P. D.

QUa ratione XV. Tabulæ ereæ ad Metallothecam Michaelis Mercati pertinentes, quas diu fruſtrà veſtigavimus, tandem repertæ ſint, paucis accipe, Vir Illuſtriſſime. Eum, qui M.S. ejuſdem Metallothecæ primùm à Celeberrimi Caroli Dati heredibus na-

ctus fuit, utique prædictas Tabulas nunquam habuiſſe certum eſt: nulla ſiquidem adhibita tunc quantumvis maxima diligentia inveniri apud illum potuerunt: quo factum eſt, ut omnem ſpem de hujuſmodi jactura ſarcienda abjecerimus, omnino periiſſe arbitrati.

Cùm autem nuper hetruſcum quoddam ejuſdem Caroli opus, quod inſcribitur: Le veglie di Carlo Dati. *(A Viris doctis vehementer expetitum) ſtudioſiſſimè quæreretur, inter aliquot illius ſcriptos commentarios accidit, ut, cùm quaquaverſum revolverentur ſchedæ omnes, quæ capſa aſſervabantur, in fundo fortè fortuna occurrerent iidem ænei typi charta involuti, quales ab ipſo Mercato ita conditos fuiſſe, à vero non abludit. Quapropter contendi ego, atque efflagitavi à Nobili hujus Civitatis Viro, literiſque magnopere expolito Thoma Bonaventura, ut ad Typos acquirendos auxilium ferret. Convenit hic Nobiliſſimum Virum, ac Senatorem Tornaquincium, maximo affinitatis vinculo cum D. Camillo Dato Caroli filio conjunctum. Hic verò ſtatim ac certior factus eſt de Sanctiſſimi Pontificis deſiderio, æneas Tabulas perliberaliter ad me attulit, petiitque, ut Sanctiſſimi Patris Pedibus ſuo nomine ſiſterentur, quo demiſſæ erga Sacratiſſimum Principem literarum, bonarumque Artium glorioſiſſimum Patronum obſervantiæ, ac venerationis ſuæ argumentum qualecumque conſtaret. Nihil aliud interim Nobilis Vir optat, quàm ut Beatiſſimus Pater Pontificia Benedictione, ac Patrocinio ſe, ſuamque familiam impertiat, ac protegat. Ego quoque hanc mihi felicitatem gratulatus, quòd juſſa Sapientiſſimi Pontificis implere potuerim, cùm eoſdem Typos ad Te mitto, hoc unum enixè rogo, ut meis verbis Sanctiſſimi Patris Pedes demiſſiſſimo amplexu oſculeris. Vale, Vir optime, ac me eximiæ virtutis tuæ cultorem fovere perge.*

Florentiæ XII. Kal. Octobris MDCCXVIII.

Narratur typorum inventio.

Nobilis Vir Camillus Datus novas apud ſe repertas tabulas SS. Pontifici offert.

Hac igitur viâ Summo Pontifici per me oblati ſunt XV. ænei Typi, nomine Eximii Viri Camilli Dati, Caroli Filii, qui, ut omnigenam ac ſingularem Parentis ſui literarum cognitionem, amoremque egregiè imitatur, ita in illius celebritatis, gloriæque conſortium feliciter venire contendit.

Carolus Datus, & Camillus filius commendantur.

Cùm autem Sapientiſſimus Princeps ipſe primum, eximio, ac ſublimi, quo pollet ingenio, menteque perſpicaciſſimâ luſtraſſet, eoſque animadverſionibus nonnullis pro exquiſitiſſimâ ſuâ eruditione dignatus eſſet, mihi utcunque illuſtrandos perhumaniter tradidit. Ego verò ſtatim è re putavi doctiſſimum Virum Petrum Aſſaltum arceſſere, utpote quem cæteris in Metallothecam Notis concinnandis ſocium non ſinè publicæ eruditionis fructu adhibueram. Ambo igitur æneos Typos verſantes, attentèque inſpicientes.

SS. Pontifex oblatas tabulas illuſtrandas Lanciſio tradit.

I. Deprehendimus ex XV. Tabulis tres tantùm edito in opere omnino deſiderari: Siquidem XI. expreſſæ, ac rurſus Beneficentiâ ſæpe, ac nunquam ſatìs laudatâ Sanctiſſimi Pontificis inciſæ fuerant, ad exemplum videlicet iconum, quæ in Autographo jam glutino affixæ ſuis locis reperiebantur.

Tres tantum ex quindecim Typis in edita Metallotheca deſiderabantur.

II. In-

Digitized by Google

II. Inter æneas Tabulas nuper detectas comperimus illam, quæ Statuam Truncam repræſentat, quam ex ipſomet Herculis Archetypo, quemadmodum quatuor alias, nimirum Laocoontis, Apollinis, Antinoi, & Cleopatræ, ut in Prolegomenis præfati ſumus, exculpendas Artifici noſtro mandavimus. Ad Statuam verò hanc Herculeam quod attinet ſive ob majorem antiqui delineatoris ſolertiam, ſive quod Mercati tempore, nimirum circa annum 1565. non tantas hominum, elementorumque injurias paſſa fuerit, ipſi etiam fatemur priſcam hanc iconem recenti noſtræ non parum antecellere.

Statuæ truncæ Icon nuper reperta, cur noſtrâ elegantior.

III. Animadvertimus binas alias Icones, nimirum Trochites, & Enaſtros in Metallotheca pag.229., & 230. exhibitas, ſuis æneis Typis inter haſce nuper inventas non occurriſſe. Has tamen nos ex iis, quæ in Mercati M. S. extabant imaginibus, recens inſculptis tabulis, ſuppleri curavimus.

Binæ tabulæ Trochitem & Enaſtron exprimẽtes ex chartaceis iconibus delineatæ, nondum repertæ.

IV. Demum candidè fatemur nos in errorem ab ipſo vel Mercato, vel ejus Amanuenſi inductos fuiſſe, ubi pag.342. pro figura lapidis Auricularis, cujus nunc unâ Tabulâ ſex Romam nuper allatæ icones Tibi ſiſtuntur, poſuimus alteram penè informem. Cur autem error hic nobis obrepſerit, eumque in Mercati Amanuenſem rejiciamus, id fuit in cauſa. Cùm ænei omnes Metallothecæ typi eſſent chartâ involuti, in qua inſcriptus inveniebatur paginæ numerus, ubi collocandi erant; in Tabula informis illius iconis notabatur pag.342. Cumque ibidem juſtum ſpatium in Codice M. S. ad eam excipiendam animadverteremus, non dubitavimus eandem illic apponere: & quamvis humanæ auris ſimilitudinem nullo pacto præſeferre cognoſceremus; nihilominus, quia plerunque lithographi quâdam veluti licentiâ circa lapidum figuratorum nomina abuti ſolent, rudes etiam quandoque peculiaribus corporibus aſſimilantes, veluti de Carneade ait Cicero (a) *Fingebat Carneades in Chiorum lapidicinis ſaxo diffiſſo caput extitiſſe Paniſci. Credo aliquam non diſſimilem figuram, ſed certè non talem, ut eam factam à Scopa diceres*; idcirco figuram ei loco aptari poſſe credidimus, præſertim cùm ob acuminatam formam in illam quadrare viderentur, quæ de Midæ auribus in ipſo eodem Cap. LXXV. pag.443. à Mercato deſcribuntur.

Cur pro Icone lapidis auricularis alia fuerit appoſita.

(a) *De Divinat. Lib.2.*

Ad quem locum Icon hactenus pro auriculari habita videatur referenda.

At enim verò informem eam iconem perperam pro auriculari poſitam, cum diù nobiſcum reputaremus, cui nam loco revera eſſet reſtituenda (non enim Typus hic æneus nullius apud Mercatum uſus erat) cenſuimus ſpectare ad pag.248. Armar. videlicet nono Cap.XIX., in quo Auctor agit de lapidibus demiſſis è nubibus, ſcriptumque nobis reliquit: *In Brutiis aliquot homines oppidi Caſtrovilarii in amœna planitie cœlo ſereno in aere conſpicatos fuiſſe atrum, atque involutum turbinem magno impetu irruentem, qui in terram non longè decidens horribilem fragorem edidit. Quò cùm homines confeſtim multi concurriſſent, ſaxum ingens conſpicati ſunt turbine illo jactum, ac circum foramen unum minutatim diſſipatum, ac maſſam ferro ſimilem exhibuit ea figura, quæ in fronte præfigitur.* Habebat itaque Mercatus no-

Digitized by Google

noſter Tabulam Saxi, quod à nubibus demiſſum ferebatur. Hanc autem, cùm nuſquam in codice exhibitam reperiamus, illam eſſe ſuſpicamur, de qua eſt ſermo.

Quatuor aliæ æreæ tabulæ apud Preſbiterum Boninum inventæ, ac per eundem Cœnobitam SS. Pontifici oblatæ.

Dum hæc parabantur ad prælum, ecce altera per Tabellarium nobis reddita fuit epiſtola ejuſdem præclariſſimi Cœnobitæ de Rubeis, quâ quidem Vir ſingulari ſolertiâ, & incredibili erga ingenuas artes amore, opportunè ſignificavit, quatuor alias æreas Tabulas ad Mercati quoque Metallothecam pertinentes apud Doctiſſimum Presbyterum Antonium Boninum olim Bibliothecarium Noſocomii Sanctæ Mariæ Novæ de Florentia, ibidemque Horto Medico Præfectum; nunc verò Priorem S. Mariæ de Petetula Diœceſ. Florent., fuiſſe deprehenſas; quem ſanè plurimùm animo diſcruciatum addidit, quod de Metallothecæ editione per Equitem Paulum Maffeum, à quo ejus rei nuncium expectabat, certior minimè factus fuerit. Hic igitur egregius Presbyter, cùm accepiſſet, Appendicem à nobis eidem Metallothecæ properari, memoratas Tabulas Beatiſſimo Principi offerendas prædicto Cœnobitæ liberaliter tradidit.

Harum autem tres ſunt icones ſtatuarum, quæ in Impluvio Vaticano cuſtodiuntur, nimirum Laocoontis, Apollinis, & Antinoi, quas, ut ſupra indicatum eſt, ſuppleri curavimus: alia verò, quæ reliqua eſt, ſpeciem exhibet Pori, quem alii *Madreporam* vocant, eamque ad illarum claſſem rejiciemus.

Cur omnes nuper reperti typi edantur.

Habes itaque, Lector humaniſſime, tum XV. Tabulas ab hæredibus Caroli Dati, tum IV. has alias à Presbytero Bonino liberaliter Summo Pontifici oblatas, quæ ſimul XIX. recens inventas conſtituunt. Gratum autem Tibi futurum rati ſumus, ſi has omnes impreſſas tuis oculis ſubjiceremus; non tantùm, nè qua diligentiæ laus Mercato decederet, verùm etiam, ut Graphicæ Artis ſtudioſi peritiam, & antiquorum, quibus Auctor uſus fuit, & noſtrorum Sculptorum inter ſe comparare valeant: quanquam is, qui lapidem Phrygium noſtro ævo expreſſit, non ſatis diligenter figuram repræſentavit: quæ enim dextera erant, ſiniſtra; & quæ contra ſiniſtra, dextera exculpſit.

Cæterùm non omnes Tabularum lacunæ in Metallotheca expleri potuerunt: cùm nonnullæ aliquot in locis adhuc deſint, quarum ænei Typi fortaſſe alicubi in ſcriniis latent.

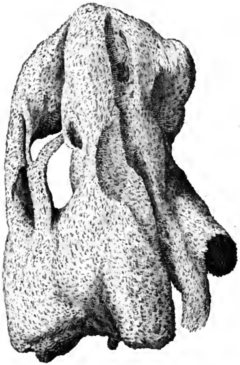
Cætera præſertim nonnullæ epiſtolæ in notis rejiciuntur.

Nos interim, qui hæc in genere admonuiſſe opportunum duximus, aliqua etiam de pleriſque ſubjiciemus in Notis, adjiciemuſque Mantiſſæ inſtar nonnullas Clariſſimorum Virorum epiſtolas, noſtraſque reſponſiones, quibus obſcura quædam Metallothecæ loca facilè, ni fallor, poterunt illuſtrari.

QUAR-

QUARTUM DIOSCORIDIS ALCYONIUM.

Vide Armarium Sextum Cap.V. pag.100.

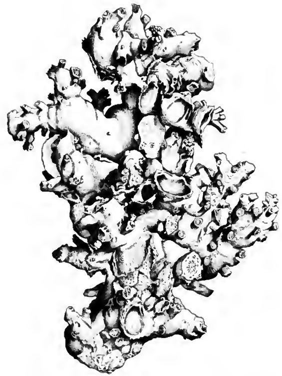

I. TAbulam huic ſimilem ex chartaceo exemplari Metallothecæ jam deprompſimus. Quod autem attinet ad hujus Alcyonii naturam nihil adjiciendum habemus Notis, quas ſuo loco edidimus.

Appendix

CORALLIUM ALBUM SQUALLIDIUSCULUM.

Vide Armarium Sextum Cap. XIV. pag. 118.

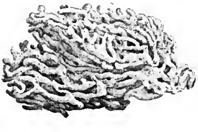

CORALLIVM ALBVM SQVALLIDIVSCVLVM ATQVE INQVINATVM

II. ICon hæc pertinet ad pag. 118. prope finem. Hujus autem lacuna impleri haſtènus non potuit, quòd nec æneum typum, nec chartaceum habuerimus. Eſt autem genus Madræporæ, de cujus natura conſule Notas Capitis XV. Armarii Sexti pag. 123. In qua pagina paulò ſuperiùs altera deſideratur tabula.

MA-

MADREPORÆ GENUS.

III. HÆc tabula reperta nuper fuit inter alias Mercati ſinè titulo: fortaſſe exprimit Madreporæ genus, de qua Armario Sexto Capite XV. pag. 122. ubi vide notas de ipſius natura.

ISIDIS PLOCAMOS SECUNDUS.

Vide Armarium Sextum Cap.XVIII. pag.128. Ubi noſtra impreſſa eſt icon ex chartaceâ MSS. delineata.

ISIDIS PLOCAMOS SECVNDVS

IV. HOc genus ſtirpis Lithophyton apud Turneforcium appellatur a λίθος lapis, & φυτὸν planta, quòd figurâ, partium ſtructurâ, ac generationis modo ſtirpes, duritie autem lapides æmuletur: quamobrem vocabulum hoc corallio quoque poris, ſeu *Madreporis*, aliiſque id genus aptari poteſt.

ISIDIS PLOCAMOS TERTIUS.

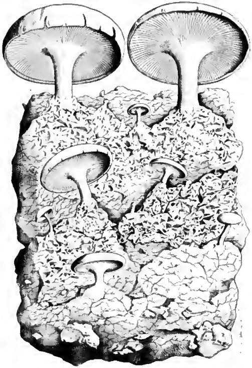
Vide Armarium Sextum Cap.XIX. pag. 129.

V. TAbulam hanc delineatam exhibuimus ab exemplari chartaceo in MSS. reperto.

LAPIS PHRYGIUS.

Vide Armarium Sextum Cap.IV. pag.147.

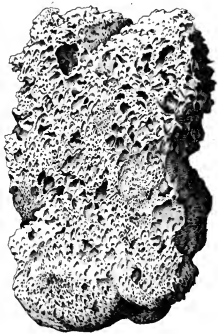

LAPIS PHRYGIVS FVNGOS FERENS

VI. TAbulam hanc noſter Sculptor ex chartacea Mercati delineavit, ſed per errorem ſitum invertit, ut quæ deatra erant, ſiniſtra exhibeat.

P U M E X.

Vide Armarium Septimum Cap.VII. pag.150.

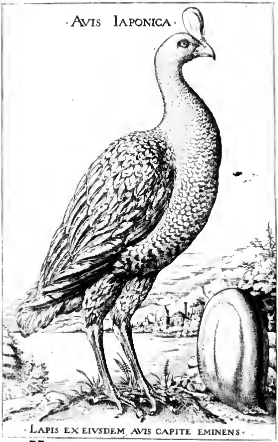

PVMEX

VII. TAbula hæc ſuppleta eſt ex chartacea in MSS. reperta.

AVIS JAPONICA.

Vide Armarium Octavum Cap. V. pag. 181.

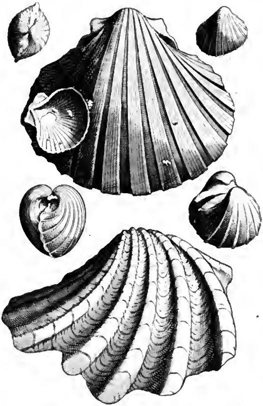
VIII. HAnc Iconem delineandam curavimus ex tabula Mercati chartacea.

CTE-

Digitized by Google

CTENITES.

Vide Armarium Nonum Cap.XLI. pag.297.

CTENITES

IX. TEſtæ hujuſmodi lapideæ, quæ à Mercato inter veros lapides recenſentur, apud (a) Langium, alioſque, Latio nomine pectinitæ, ac pectunculitæ audiunt.

(a) *Hiſt.Lap.fig.*

POR.

PORPHYROIDES.

Vide Armarium Nonum Cap.XLII. pag.299.

PORPHYROIDES

X. **P**Orphyroides, cujus tabulam ſupplevimus appellatur, quaſi πορφυροειδὴς purpureæ teſtæ ſimilis; quanquam revera nihil aliud ſit, quàm purpuræ teſta in lapidem converſa, ut fusè demonſtravimus in notis ad caput ſecundum hujus Armarii.

MYITES.

Hæc tabula omnino deſiderabatur, & pertinet ad Armarium Nonum Cap.XLVII. pag.305.

MYITES

XI. DE hujuſmodi lapidibus agit Mercatus Armario Nono Cap.XLVII.pag.305. Verùm ibi non Myitarum, ſed Myſcitarum iconem ſe præponere ſcribit: unde ambigimus, an poſtea conſilium mutaverit, ac ſecus inſcripſerit: Myes enim, ac Myſcæ conchæ ſunt congeneres: dicti namque ſunt μύες quaſi mures, fortaſſe à ſimilitudine, cujus diminutivum myſcæ: qui propterea muſculi à latinis appellantur: quanquam ſecundum alios etymon à μυῖα muſca mutuentur. Hujuſmodi verò conchulas videre licet apud Rondeletium, Aldrovandum, alioſque, ſed non nihil ab hiſce diverſas. (a) Langius autem muſculitæ lapidis definitionem affert, quæ Myitæ Mercati aptari nequit; ſic enim ſcribit: *Conchites valvis æqualibus inæquilaterus levis, ex altero cardinis latere valde productus, & umbone cardinum unito.* Cæterum non abſimiles icones idem (b) exhibet terebratulæ

(a) *Hiſt. Lap. fig.*

(b) *Ibidem.*

no-

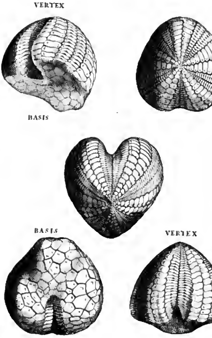
nomine: quod parvo foramine ſint pertuſæ. Apud Luidium audiunt Conchitæ anomii.

Vide exactam hujus teſtæ deſcriptionem, ac figuram apud Fabium Columnam de purpura Cap. XII. apud quem audit concha anomia vertice roſtrato, quod valvas *ἀνωμάλας* hoc eſt inæquales habeat, ac in verticem deſinat roſtro ſimilem.

LE-

LEPIDOTES.

Vide Armarium Nonum Cap.LVII. pag.316.

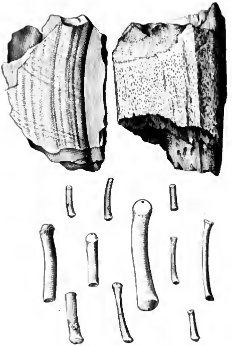
LEPIDOTES ALIVS

XII. HUjus lapidis iconem, unde noſtram expreſſimus, quæ Lepidotes alius inſcribitur, appoſuit Mercatus Armario Nono Cap.LVII. ubi agit de Ananchitide, & Synochitide: Cur autem nomen mutaverit in titulo capitis, ſatis dictum eſt in Notis.

OSSA LAPIDEA.

Vide Armarium Nonum Cap.LXV. pag.325.

Hæc Tabula omnino deſiderabatur.

OSSA FOSSILIA

XIII. INter Oſſa Lapidea accenſendus videtur lapis ille ſterni humani formâ ab Agricola, & Cardano deſcriptus Scalpheldiæ effoſſus, de quo Mercatus noſter pag.341. ſiquidem à ratione non abhorret, ſternum revera fuiſſe lapideo ſuore concretum: quod ſanè comprobat non modò ipſius figura adamoſsim coſtas, & vertebras referens, quantum ex illius deſcriptione colligi poteſt; verùm etiam quod unicus repertus ſit (quæ enim natura ſiunt ſingularia non progignuntur) nec unquam ſimilis ibidem occurrerit, ait enim Agricola: *Verùm hunc natura ſingularem procreaverat*,

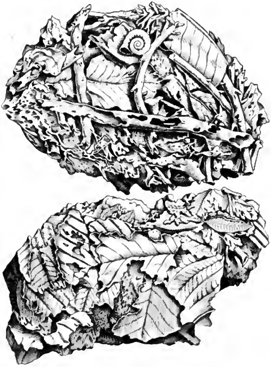
Hinc

Hinc clariſſimus Erneſtus Cyprianus, Vir porrò rerum naturalium peritiſſimus, lapidem hunc nuper quantumvis maximâ diligentiâ prope Stalpheldiam eruere incaſſum ſtuduit: qua de re literas humaniſſimas ad nos dedit cum variis figuratorum lapidum iconibus, ac deſcriptionibus, quas quidem unà cum iiſdem literis hic in calce hujus Appendicis adjungendas duximus, quo exterorum etiam ſtudium in noſtram Metallothecam ornandam palàm fiat. Ex iconibus autem ſelegimus num. XVII., & XVIII., cochleas binas cornu ammonis ſpeciem exprimentes, utpote quæ ad naturalem hiſtoriam illuſtrandam præ cæteris conducunt quemadmodum ex Illuſtriſſimi Lanciſii reſponſo intelligi poteſt.

Digitized by Google

LAPIS SARNIUS.

Vide Armarium Nonum Cap.LXVI. pag. 328.

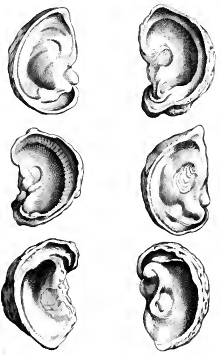
LAPIS SARNIVS

XIV. TAbulam hanc exculpſit noſter Artifex à Mercati chartaceo exemplari.

LA-

LAPIS AURICULARIS.

Vide Armarium Nonum Cap. LXXV. pag. 342.

LAPIS AVRICVLARIS

XV. LApides hi perbellè aurem humanam exprimunt; referendi autem videntur ad teſtas lapideas, nimirum ad valvas inferiores concharum, quæ apud ſcriptores patellæ auritæ audiunt. Cur autem hujus tabulæ vice alia fuerit hic impreſſa jam dictum eſt in præfatione pag. 5.

LAO-

LAOCOON

Vide Armarium Decimum Cap.III. pag.356.

XVI. IN prædicto capite Armarii X. uberes notæ appoſitæ ſuor, cùm ex marmoreo Archetypo iconem in Metallothecæ MSS. deſideratam, à noſtro Artifice inſculpi coraverimus.

APOL-

A P O L L O.

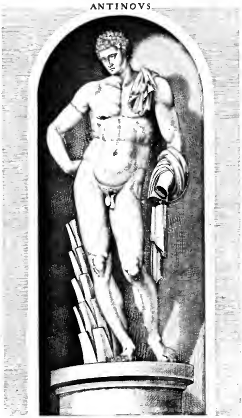
Vide Armarium Decimum Cap.III. pag.362.

XVII. APollinis ſimulacrum Sanctiſſimi Pontificis munificentia, omnino deficiente Mercati exemplari, exculptum dedimus ex ipſo Archetypo marmoreo.

ANTINOUS.

Vide Armarium Decimum Cap.III. pag.364.

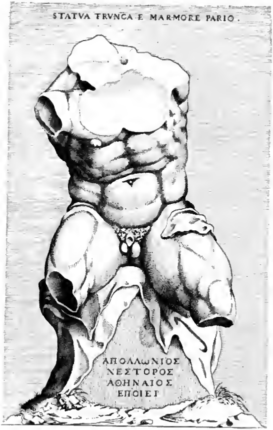

XVIII. CUm Antinoi tabula omnino deſideraretur in Metallotheca MSS., inciſa fuit ex ipſo Archetypo Vaticano.

STA-

STATUA TRUNCA.

Vide Armarium Decimum Cap.III. pag.366.

XIX. HÆc Mercati icon aliam noſtri Artificis longè ſuperat: Verùm id non ejuſdem imperitiæ aut negligentiæ, ſed potiùs temporis injuriæ, ut in Præfatione dictum eſt, tribuendum, illa enim antiquior cùm ſit ferme ducentis annis, ſtatuam exprimit, qualis eâ ætate ſpectabatur, non adeò videlicet attrita, ut nunc viſitur: ſiquidem hactenus aëri, ac vulgi ludibriis fuit expoſita, quibus in dies magis obliterata eſt: unde eximius ille Poeta Auguſtinus Favoritus, qui ſuperiori ſeculo floruit, ac propterea non multum à noſtro ævo remotus, eleganter hiſce carminibus conqueſtus eſt.

Phidiacus labor Alcides; Sed enim aſpera Juno
Heroa immeritum dum grandine pulſat, & imbri,
Non tantùm orbavit clava, exuviiſque leonis,
Verùm & poplitibus nervos, humeriſque toroſis
Brachia divellit, fecitque ex Hercule Monſtrum
Informe, ignaræque (nefas!) ludibria turbæ.

Quamobrem hancce mutili Herculis effigiem, magnæ illis utilitati fore ſperamus, qui, ut idem Poeta cecinit,

Illum informem licèt, & ſuò nominis truncum
Miratum huc Ararim veniunt Rhenumque bibentes.

Cùm in ipſa muſculorum robur, quod in marmoreo ſimulacro variis in locis eſt penè abolitum, mirificè vigeat.

I.

EPISTOLA APOLOGETICA
DE GENERATIONE METALLORUM

Pertinet ad Prolegomena Metallothecæ *Cap. nempe IV. pag.* 5.

ARGUMENTUM.

Diſſertationi Doctiſſimi Viri ſuper Notis in Metallothecam Vaticanam reſpondet, eumque, gratias agendo, laudat. Amicè refellit ejuſdem opinionem, qua ſtatuit Metalla plantarum inſtar ex ſemine naſci, atque adoleſcere. Irridet Chryſopœorum ineptias. Diſſerit de vi magnetica.

CLARISSIMO ERUDITISSIMOQUE VIRO

PATRI D. HERCULI CORAZZIO

In Bonon. Lyceo Analyſeos Profeſſori Pub.

Jo: Maria Lancisius S.P.D.

ORatorem nè magìs, an Philoſophum eximium Te, Vir doctiſſime admirer, ac prædicem, prorſus ignoro: utrumque enim in ea, quam ad me diſſertatione miſiſti, egregiè præſtas, ut Te in oratoriis acutiſſimum, & in philoſophicis eloquentiſſimum oſtendas. Utinam verò particula oratoriæ facultatis tuæ mihi obtigiſſet; quò gratias pro laudibus, quas in Vaticanam Metallothecam, meoſque, & Clariſſimi Aſſalti in eam labores confers, reddere nunc tibi non omnino impares poſſem. Quod autem ad Philoſophiam ſpectat, ſi minùs idoneum me laudatorem ſubtilitatis tuæ præbere valeo, eſſe ſaltèm contendam in veritate inquirenda laudabilis curioſitatis tuæ ſedulus æmulator. Deſcendo itaque ad quæſtionem de Metallorum Generatione, ad quam accuratiùs veſtigandam in luculentiſſimo ſcripto tuo amicè me provocare videris. Atque ab initio quidem aliqua de conſilio noſtro in concinnandis brevibus ad eandem Metallothecam commentariis dicere operæ pretium arbitror. Scilicet non fuimus ſoliciti de Chymicorum arcanis adamuſſim perſequendis, atque enucleandis: id enim noſtra non referre, nec operis brevitatem, ac rationem pati poſſe credidimus: contenti propterea Scriptorum opiniones ſummatim attingere, ac lectoribus veluti deguſtandas propinare; præſertim cum in ea ſimus ſententia, Chymicorum quidem inventa ab experimentis petita, eaque ad Mechanicæ leges, Clinicamque expenſa, & revocata, plurimum ad naturalem hiſtoriam, ac rem Medicam illuſtrandam, locupletandamque conducere: Quæ autem beati illi Chryſopœi de auri confectione, lapide philoſophico, aliiſque ſimilibus comminiſcuntur, hujuſmodi eſſe cenſemus, ut in illis tem-

pus

pus terere hominis ſit otio, opibus, ſtudiiſque abutentis. Nam olim ſæpius animo reputavimus, ac reputandum hodie amicis noſtris inculcamus prudentiſſimum illud (a) Carteſii monitum, nè nos *vel Alchimiſta, vel Aſtrologi prædictiones, vel Magi impoſturæ, vel cujuſlibet alterius ex iis, qui videri volunt ea ſe ſcire, quæ ignorant, inanis unquam jactantia fallat*. Quid enim ab hiſce magnificis pollicitatoribus affertur, quod vel experientiâ, vel ſaltèm ſanis rationibus comprobetur? omnia ſiquidem ænigmaticè, ac veluti ex tripode, ut imperito vulgo illudant, verborum ambagibus involvunt: idcirco adduci non poſſumus, ut credamus, Te Virum alioqui ſapientiſſimum eorum nugis capi poſſe, quarum auctores ſeverioribus etiam legibus plectendi eſſent, niſi egregium hunc fructum artuliſſent, atque in dies afferrent, ut propriis fraudati votis inveniendi, cui tantopere inhiant, philoſophicum lapidem, tot tantaſque ad Phyſicam, ad Medicinam, atque ad civilis quoque vitæ commoda, utilitates in ſalebroſo illo, per ignem, per aquas regias, perque innumeros labores opificio, ad imaginarias divitias aſſequendas, detexerint. Magnum proinde ingenii, atque eloquentiæ ſpecimen dediſti in Metallica arbore exponenda, extollendaque. Nam hæc, ſi fuerit illa, quam vocant Dianæ; certè, modò verum fateri velimus, ſpecie ſolùm planta dici poteſt, re tamen ipsâ merus eſt oculorum luſus, quem nobis chymici faciunt. Hi enim, tametſi ſciant in fictitia illa arbore metallicas partes per juxta poſitionem cohærere, id tamen fieri per organicam intus aſſumptionem credulis ſtudent imponere. Si verò de Majeri, aliorumque arbore loquamur; quis eſt, qui, cùm omnem in judicando anticipationem, quam præcipitantiam dicunt, vitaverit, illam per imaginariam chymicorum hypotheſim confictam non dicat, & fateatur? Age porrò; Vir Præclariſſime, Metalla aſſerunt ex chalcantho, nitro &c. tanquam ex ſeminibus primum ortum ducere. Id autem, ut conſtet, an veritati ſit conſentaneum, ſtatuendum eſt ante omnia quid veri ſeminis nomine veniar, quod ſanè ita ab immortali (b) Malpighio veſtro, immo & noſtro definitum accipimus, *ut ſit compendium minimi ſurculi in folia laxandi, quod à toto deciduum, ac ſeparatum, ſuoque alimento circumdatum, quaſi filius emancipatus propriis præeſt muneribus, dicitturque ſeminalis plantula*, in qua præter fluida multas organicas partes Botanici omnes ineſſe fatentur.

[a] *In Diſſert. de Methodo pag. m. 7.*

(b) *Tit. de Sem. generat. pag. 63.*

Et quanquam idem Malpighius paulò ſuperiùs aſſeruerit in Metallorum ſaliumque concretionibus quid non abſimile accidere, ac in *vegetabilium* ſeminum generatione obſervare contingit; hoc tamen per analogiam duntaxat fieri intellexit: ait enim *quid ſimile miramur in metallorum, & ſalium concretione*.

Tria igitur ex allata ſeminum definitione ad ipſorum naturam conſtituendam neceſſariò requiri Tute vides, Amicorum dulciſſime. Primum quidem explicandam mox plantam cum foliis in eodem ſemine contineri. Alterum, ut ſemen ex planta, cujus ſemen eſt, gignatur. Poſtremum, ut in ſe per organorum fluidorumque peculiarem ſtatum, & conditionem novas, ſibique ſimiles ſtirpes in ſæcula poſſit emittere.

Quis, amabo, chymicorum vel unam ex iis conditionibus non

me-

metaphoricè, ſed revera in Metallorum, quæ dicunt, ſeminibus, atque adeò in ipſis metallis ineſſe demonſtravit? Quod enim attinet ad ſeminalem plantulam, ubi quæſo obſervatum eſt unquam, nobiliora metalla in memoratis ſalibus, aut in tantopere decantato mercurio contineri; niſi per illuſionem nos à nebulonibus decipi patiamur, qui frequenter, ut ſcis, clandeſtinâ ipſius auri, vel argenti permixtione incautis, temereque credentibus turpiter imponunt. Quid verò dicam de pericarpio, tubulis, tracheis, cæteriſque organicis partibus, quæ in quolibet vero ſemine reperiri apud omnes eſt in confeſſo? Hæc ſiquidem tantum abeſt, ut in metallicis concretionibus animadvertantur, ut contrarium potius experimentis evincatur; cùm ſales ſive integri, atque in maſſulas coacti, ſive per analyſim reſoluti, ſemper ope microſcopii ſpectantibus plus minuſve ſe exhibeant compactos utique ex corpuſculis, nunc *rhomboidalem*, nunc *priſmaticam*, nunc *cubicam*, aliamve figuram præſeferentes (quarum doctrinam celeberrimus Gulielminus civis tuus ac totius Philoſophiæ experimentalis lumen præ cæteris illuſtravit) nunquam tamen eoſdem ſales pericarpio, canalibus, utriculis, tubuliſque præditos ullus oſtendit, ac patefecit. Quod ſanè luculentiùs confirmatur ex repetitis ſalium ferventi in aqua ſolutionibus, viciſſimque concretionibus, per quas in eaſdem ſemper cryſtallorum figuras redeunt; ſecus ac contingit in veris plantarum ſeminibus, quæ per ebullitionem, multoque magis per veram combuſtionem ita divelluntur, & corrumpuntur, ut cum organis naturam quoque, vivendique, ac vegetandi facultatem prorſus amittant.

Hoc quidem argumentum longè validius urget in metallis, quæ propriorum ſeminum trunci, rami, fructuſque perhibentur. Etenim certo nobis conſtat metalla, tametſi divulſa, & ad minima per violentiſſimum ignem, donec fundantur, agitata ſint, in eandem perenniter, imò puriorem indolem, naturamque redire. Quod profectò, ſi eadem ullis organis donarentur, evenire non poſſet, quemadmodum paſſim in *vegetabilium* ſeminibus, atque adeò in ſurculis, plantiſque fieri videmus, quæ per ignem diſtracta, divulſa, inque minimas partes diviſa omnino vitiantur, & corrumpuntur.

Deinde ad alteram ſeminum conditionem accedentes, non multis opus eſt, ut laboremus, demonſtraturi ſales non produci ex metallis, ſaltèm ſervatâ vegetationis lege; quemadmodum ſemina provenire ex fruticibus, arboribuſque ſpectamus. Nam, etiam ſi nonnulli ſales, vitriolum præſertim à ferro, & cupro abundè eliciantur, quia ſcilicet (ut ſales fixi, volatileſque compoſitionem *vegetabilium* corporum ingrediuntur) inter illorum elementares particulas adnumerantur; non proinde tamen ab ejuſmodi metallis per organicam ſtructuram ſecernuntur, & coëunt; quinimo magnam partem ab ipſa atmoſphæra, quæ omnigenas ſalium particulas congerit, & huc illuc volitantes continet, ob ſimplicem congruentiam copioſè derivantur; ut in corporibus, quæ *mortua* ſalium *capita* vocant, ubique evenire comperimus.

Demum quomodo ſemina ex metallis per organicam ſtructuram decidunt, fœtuſque ſibi ſimiles in ſæcula pariunt? Nam, quanquam demus

mus matricem vitriolicam, vel alterius generis verum eſſe metallorum ſemen; quâ peto ratione adeò diſſimiles ſibi filios edit? quod in *vegetabilium* ſeminibus nequaquam obſervatur, cum eadem per Divinam Omnipotentiam eâ lege fuerint creata, ut (a) *unumquodque juxta genus ſuum virentem herbam*, arboremque produceret, viciſſimque produceretur.

(a) *Geneſ. Cap. 1.*

Sed iſtinc vocem tuam audio, Vir ornatiſſime, ſemina, inquis, non ita ſtrictè ſunt accipienda, prout, à Botanicis definiuntur; ſed veluti quædam elementa, eorumque primordia. At, præter quam quod iſto in ſenſu nihil ex ſeminibus non gignitur; cùm corpora omnia (ſint inorganica, & non viventia, ſint etiam artefacta) ex certa mixtione, atque adhæſione particularum, hoc eſt ex aptis principiis oriantur; unde nam evincitur metallorum generationem vitriolo, nitro, aliiſque tanquam ſeminibus deberi?

At achillæa,inſtabis,vincenda eſt vis argumenti,quod chymiatri magnoperè jactant, & extollunt, videlicet Metalla non ubique locorum innaſci, ſed in ſuis tantummodo fodinis, quæ nunquam exhauriri obſervantur; hinc enim colligunt in ejuſmodi matricibus metallorum ſemina contineri, in perpetuum duratura. Verùm, Suaviſſime Corazzi, quanto iidem in errore verſentur, facilè demonſtrari poteſt, ſi animum advertamus ad tot tantaſque obvias ſalium, lapidum, gemmarumque concretiones, quæ certis in locis ideo naſcuntur, quia in hæc, & non in illa ex terræ viſceribus confluunt, elevanturque particularia fluida, halituſque, quibus ſingularia quæquæ corpora coaleſcunt. Neque verò iis recenſendis ſingillatim immoramur, cùm nulla ſit mundi plaga, in qua peculiare aliquid harum concretionum genus ſinè ullis organis, ac vitæ indiciis non occurrat.

Illud utique inficiari nec poſſumus, nec debemus dari nimirum in ſubterraneis metallorum fodinis, peculiares ſalino - terreas concretiones, quas matrices nominant. Hæ autem diverſæ inter ſe mixturæ, & compoſitionis ſecundùm diverſas Metallorum ſpecies occurrunt, ad hoc ſcilicet ut varias metallicarum particularum figuras, moles, craſeſque per congruentes ſuos meatus, poroſque partim trajicere, partim modificare, partim etiam, præcipitatis incongruis moleculis, defæcare valeant, donec in liquorem metallicum ſui generis abeant, tandemque coëant, & concreſcant. Cum verò metallica ejuſmodi corpuſcula, inter multiplices terræ canaliculos præterlabentia, varias ſecum quiſquilias neceſſariò abripiant, exinde fit, ut eadem nuſquam pura ſuis è fodinis eruantur; ſed opus ſit, ut vel ignis, vel aquarum ſtygiarum ope ab heterogeneis ſordibus vindicentur, expurgenturque. Quod ſi autem Metallorum haſce matrices quis eorundem ſemina, ac ferè glandulas, metaphoricè dumtaxat, velit appellare, cum eo quidem non pugnabimus; hâc enim ratione cuncta organa ſecretionum cum naturalium, tum artificialium nomenclaturâ ſeminis, ac radicis poſſent inſigniri.

E contrario autem, cùm certò nobis conſtet, plantas, earumque minutiſſima ſemina partibus inſtructa eſſe, quæ certam figuram tam tubulorum, quàm ſinuum, & folliculorum (organicam ſtructuram vocamus)

mus) habent, quæque, ſi notabiliter atterantur, divellantur, vel ſolvantur, propriam naturam, atque officium amittunt; quânam quæſo ratione Metalla non analogicè, ſed verè, ac propriè vegetare dici queunt, cùm ſi, ut modò memoravi, atterantur, divellantur, ſolvantur, atque ad minima per fuſionem reducantur, tantum abeſt, ut quidquam de priſca indole, naturâque deperdant, ut potiùs puriora reddantur; argumento quidem firmiſſimo, eadem metalla tubulis, aliiſque vegetabilium organis penitùs deſtitui, ſed per ſimplicem duntaxat, mutuamque particularum conjunctionem progigni.

Et quidem Metallorum generatio, Vir Spectatiſſime, frequenti illo fuſoriæ artis opificio luculenter innoteſcit. Si enim varia metallorum genera ignis ope unâ fundantur, ita eorum particulæ invicem permiſcentur, & coaleſcunt, ut, poſtquam concreverint, unum veluti illudque ſimplex Metallum produxiſſe videantur; ac, niſi apud eoſdem Artifices præſto eſſent diverſa ſtygiarum aquarum genera, quibus unumquodque ab alio ſecernitur, procul dubio, qui compoſitionis rationem ignoraverint, facilè mixtum corpus pro peculiari, naturalique unius Metalli ſpecie poſſet accipere. Quis verò ejuſmodi mixturam (unde Corinthiacum veluti metallum coaleſcit) non potiùs per minimarum particularum juxta-poſitionem, quàm per intus-aſſumptionem fieri non affirmabit? Atque hinc porrò didicimus quemadmodum ſimplicia, quæ vocamus metalla, per diverſam mineralium particularum fuſionem à ſubterrancis ignibus excitatam natura ipſa moliatur, atque compingat.

Denique quod ex Mythologorum figmentis de Saturno probare niteris, plumbum omnium eſſe metallorum principium, ac veluti parentem, joculare ſanè eſt, atque in eo refellendo minimè immorandum cenſemus; nam aptiori longè ſenſu fabulam illam explicari poſſe ex Samuele Bocharto in Geographia Sacra, Daniele Huetio, aliiſque abunde intelligitur.

Quod ad magnetis vim attinet, non injuriâ videbimur Mercatum extuliſſe, qui inter illorum temporum caliginem, longè omnium veriſimillimam rationem excogitavit; cùm ferri motum versùs magnetem, ex corpuſculorum effluviis repetiit. Etenim, cùm cæteras opiniones ad trutinam revocaverimus, nihil in illis nobis apparuit, quod vel obſcuriſſimum non ſit, vel planè abſurdum. Meritò itaque à recentioribus irridentur, qui ad occultas qualitates, & ſympathiam confugiunt, quibus verbis nihil magìs rem explanant, quàm qui eam omnino neſcire fatentur. Illos autem, qui magnetem vivere arbitrantur, ſcitè Auctor noſter peritorum riſu dignos cenſuit. Nam, ſi quid revera magneticæ animæ nomine deſignari ſtatuamus, fatendum profectò eſt, aut magneti vitam tribuere eſſe penitùs abſonum, vel vitæ nomen non niſi æquivocè accipiendum. Quid enim ſibi vult anima iſta analoga? Num cogitat? Num ſentit? At porrò nihil horum ſinè temeritate affirmari poteſt. Igitur anima propriè vocari nequit. Quod ſi vitam in eo forſitan repoſitam eſſe contendat aliquis, quòd magnes vim habeat impellendi, ac motum corporibus impertiendi; vi-

de, quæſo, in quos ſcopulos ſit impingendum: cùm omnia corpora, quæ ſolâ aut gravitate, aut impulſione moventur, moventque, hujuſmodi facultatem nanciſci poſſint.

Verùm liceat hanc vim motricem, ut lubet, animæ vocabulo quamvis impropriè inſignire; effugere tamen non poſſis, quin vel in meris verbis conſiſtas, vel in recentiorum ſententiam deſcendas. Primum ſanè continget, ſi interroganti quid ſit iſta vis motrix, & in quo repoſita, nihil aliud reſpondeas, ac ultro progredi nequeas, quàm in ſynonyma, nihil magìs rem illuſtrantia. Sin verò ex altioribus principiis analyticè rem inveſtigare pergas, eò deveniendum eſt, ut facultatem hanc ex nullo alio fonte derivari poſſe concedas, quàm ex corpuſculorum motu, atque impulſu. Conſtat enim ex metaphyſicis axiomatis, nihil naturaliter agere in diſtans, ſinè intermediorum corporum actione, nec motum niſi ex corporum appulſu colliſioneque propagari. Quodcunque igitur eſſe credatur hæc magnetis anima, non poteſt ferrum diſtans ad ſe allicere, niſi movendo corpora intermedia inter ipſum, & ferrum.

Quæ cùm ita ſint vel omnino ſuper hac re ſilendum, vel recentiorum opinionem, quamvis multis difficultatibus obnoxiam, cæteris longè probabiliorem confitendum. Illud ſanè exploratum eſt, ſaltèm Mechanicorum opiniones rejici planè non poſſe, quatenus magnetis attractionem, & proprietates ex corpuſculorum motu, atque impetu explicant. Quod pertinet ad reliquas conditiones, cuilibet ſuam hypotheſim adornandi poteſtas eſto.

Cùm autem animum adverto, ſcobis ferreæ particulas ſuper magnetem projectas invicem conjungi, dirigique in lineas, immo ſuſpendi, itaut miro ordine dimidium arcus efforment, ex uno ſcilicet magnetis puncto in oppoſitum tendentis; corpuſculorum effluxum, & circuitum ex uno in alterum magnetis polum, tantum non oculis perſpicere mihi videor. Quod quidem phænomenon ſagaciter obſervavit, atque affabre deſcripſit Mercatus noſter in lanugine illa magneti adhærente. Quid? nonnè cymbula magnete onuſta, dum ab admoto alterius magnetis polo refugit, videtur veluti à quodam vento hoc eſt effluentibus ex altero magnetis polo corpuſculis impelli? quæ quidem corpuſcula etſi oculis non percipimus, ipſa tamen ratio ſuadet; quemadmodum cùm navim leni ſecundoque vento procul appellentem ſpectamus; nullum quidem flatum ſenſibus animadvertimus: non alia tamen ratione, cauſaque navigium agi poſſe, quàm ventorum impetu, certò certiùs ſtatuimus. Quid dicam de odoribus, de ſonitu? in quibus licèt nullum motum, aut viſu, aut tactu percipiamus, tamen ſinè illo contingere non poſſe omnes cordatiores Phyſici arbitrantur.

Quæ verò de facultate directionis ad polos tradit Mercatus, recum ſentimus, nullo modo ſuſtineri poſſe; nihilominus illi ætati aliquid condonandum: neque enim omnia ab eodem rite explicata contendimus, ſed tantùm illum non mediocrem laudem promeritum arbitramur, ſi in multis ad veritatem propiùs collimaverit. Porrò id ſatis innuimus, ubi Lectores ad Carteſium, & Gaſſendum ablegavimus, cum quibus nullo

lo modo convenire poſſunt, quæ de ſtella polari Auctor comminiſcitur.

Hæc tecum, ut otium fallerem, dicenda habui, Vir Optime. Vale interim, ac perge amore mutuo mecum certare; ibique magìs ſtudiorum, ac voluntatis concordiam fovere, ubi plus opinionum varietate diſſentimus.

Romæ XIII. Kal. Decembris M. DCC. XVIII.

II.

ARGUMENTUM.

Exponit quam utilitatem afferant controverſiæ literariæ: Improbat cum Auctore Chryſopœorum vanitatem: Scribit ſuam Diſſertationem non seriò, ſed animi cauſa exaratam.

EGREGIO AC SAPIENTISSIMO PRÆSULI

JOANNI MARIÆ LANCISIO SS. D. N. CLEMENTIS XI. ARCHIATRO.

HERCULES CORAZZI S. P. D.

QUantus ſit controverſiæ literariæ uſus ex poſtremâ tuâ ad nos epiſtolâ, præclariſſimarum cognitione rerum refertiſſimâ, ſatis intellexi; nec eſt amplius quod mirer multorum ſcripta adversùs celeberrimam Baptiſtæ Guarini Tragicomœdiam id effeciſſe (quemadmodum animadvertit Vincentius Placius) (a) ut multa ſcitu digniſſima, quæ nemo veterum, aut recentiorum de Poëtica Tragicomica docuit, hac occaſione fuerint excogitata, præceptiſque univerſalibus definita. Illud verò quid eſt, quod ſubvereris, nè ad Chymicos tranſierim? Certè ita ſcribis, ut videaris non carere ſuſpicione. Nè ſuperi ſaxint, ut tantum inſaniam. XVIII. ferè ab hinc annis cùm Neapoli eſſem, multoſque hujus farinæ homines identidem offenderem, non alienum putavi à Philoſophico ſtudio, eos audire, eorumque volumina volutare; ſed citò cognovi, quàm proximè omnia ad Poëſim accederent. Ab eo tempore nihil unquam hujus generis legi, aut ſcripſi: ac ſi quid forte enucleatiùs in hac exercitatione exaravi, velim Tibi perſuadeas, feciſſe me animi gratia. Ubi enim in magna auditorum corona dicendum eſt, ipſa etiam Philoſophia, cæteroquin ad utilitatem inſtituta, ad oblectationem converti poteſt. Idem fac Præſtantiſſimo Aſſalto ſignifices, quem ego virum jamdiu ob ingenium ſuſpicio, nunc verò etiam tuâ cauſâ vehementer diligo. Denique illud Te etiam, atque etiam oro, ut monere nos benevolè pergas, & ad illam naturalium rerum cognitionem adducas, quam Tu Tibi non humanâ induſtriâ, ſed prope divinitus peperiſſe videris. Vale literatorum omnium ornamentum, & decus.

(a) *In Theat. Script. Ital. c. 15. pag. 662.*

Bononiæ Idibus Decembris M. DCC. XVIII.

E 2 EPI-

EPISTOLÆ DUÆ

Spectant ad Armarii Noni Cap.L. pag.307., Cap.LXV. pag.325., & Cap.LXXIV. pag.341.

III.

ARGUMENTUM.

Significat ſe ſui Principis juſſu fruſtrà quæſiſſe lapidem deſcriptum à Mercato Stalfeldiæ effoſſum. Alios tamen ex Idiomorphis inveniſſe, quorum icones mittit, ac ſimilia pollicetur.

ILLUSTRI ATQUE CELEBERRIMO VIRO

D. JOANNI MARIÆ LANCISIO

ARCHIATRO PONTIFICIO

S. P. D.

ERNESTUS SALOMON CYPRIANUS D. Sereniſſimo Principi Saxo Gothano à protoſynedrii Conſiliis, & Bibliothecæ directione.

Romam.

CUm Sereniſſimus Princeps meus in Mercati Metallotheca nuper à Te publicæ luci, admirationique expoſita inveniſſet, quæ inter Lapides ἰδιομόρφους commemorantur de quodam naturæ imitamento Stalfeldiæ, quæ Civitas Hero meo paret, olim reperto; admonebat me, ut Lapidem illum ipſum, forſitan à majoribus aſſervatum, aut certè ſimiles diligenter inveſtigarem, & ad Te mitterem harum rerum collectorem omni prædicatione digniſſimum. Etſi autem nihil omnino venatus ſum, quod loculum illum, cui pag.341. figura deeſt, explere poſſet; tamen ut venerationis, cultuſque, quo excelſum ingenium tuum, ac dotes incomparabiles proſequor, ſignificatio exiſteret, offero Tibi alia quædam apud nos obvia, precatus Deum, ut deſtinationes tuas omnes proſperet, Teque CLEMENTI XI. Pontificum Eruditiſſimo, ac toti literato Orbi diù ſoſpitet. Si hæc Tibi ſalivam movebunt, ut plura deſideres in poſterum; quæſo ad Gullmannos, Mercatores Augſpurgenſes mandata tua cures perferenda. Etenim, ſi ſenſero gratum Tibi ea in re officium meum, quæcunque apud nos Natura, divinæ Sapientiæ æmula umbra, luſerit, à me omnia habebis. Scrib. Gothæ Thuringorum.

A. O. R. M. DCC. XVIII. Idibus Julii.

I N D E X

Iconum, quas idem Clariſſimus CYPRIANUS unà cum Epiſtola ad Pontificium Archiatrum miſit.

I. R*Adix lignoſa, dentibus obſita, cujus delineatio* N. II. *Exhibetur, cùm ab operario rudi, & ſimplice, qui lapides coquendæ calci quærebat ex fovea profunda prope Tennebergam Thuringiæ arcem erue-*

erueretur, per imprudentiam tota penè confracta atque comminuta eſt, ut non niſi unica hæc particula, nec ipſa illæſa ſervata fuerit: cùm antea orgyiæ longitudine ſub rupe porrigeretur. Radix verè lignum eſſe deprehenditur, cujus autem generis, nemo adhuc affirmare potuit; arboris tamen radicem fuiſſe ſanè incredibile non eſt: tanta fuit foveæ, unde eruta fuit, altitudo. Dentes ex oſſe perinde ſunt, nec tamen de illius ratione magìs conſtat: cæterum radices ſuas, & poros inſtar dentium naturalium habent.

III. *Ericius ſive Echinus petrefactus, colore, & corticis craſſitudine nativo egregiè ſimilis.*

IV. *Phaſma lapideum admodum notabile, chelonitidis ſpecie, colore fuſco, cujus alterum latus eodem* N. IV. *inſcriptum, juxta illud exhibemus.*

V. *Lapis, cui plura concharum, & cochlearum genera ſunt incluſa.*

VI. *Cancri petrefacti portio, in Foſſa, arcem Triedenſteinienſem ambiente inventa.*

VII. VIII. IX. *Lapidis cujuſdam fiſſilis, & mollioris tabulæ, aut cruſtæ, montium, & in illis arborum tenuiſſimarum figuris diſtinctæ.*

X. *Anguilla, aut ſerpens petrefactus, cujus portio aliqua à reliquo corpore avulſa, ſub eodem numero viſenda.*

XI. XII. *Lapidis fragmenta duo, quæ conchas aliquot continent.*

XIII. *Lapidis fragmentum aliud, in quo cancer ſinè brachiis, ſive chelis deprehenditur.*

XIV. *Lapis alius, concha coloris fuſci, & majoris cochleæ parte inſcriptus.*

XV. *Teſta oſtreæ clauſa, petrefacta: integra, & ſinè frontis, aut tergi diſcrimine pariter utrinque ſpecioſa.*

XVI. *Fragmentum lapidis aliud variis concharum, & cochlearum imaginibus pictum.*

XVII. XVIII. *Cochleæ duæ rariſſimæ formæ, quas vulgo cornua Ammonis dicunt, tanto candore, & ſpecie, ut conchularum, quæ uniones gignunt cum pulcherrimis certare poſſint: aut planè ejuſdem materiæ eſſe videantur.*

XIX. *Cochlea petrefacta, per medium rupta, cujus latera interiora internarum cochleæ partium lineamentis, & ſimulacris inſcripta ſunt: quæ coticulis magìs exarata quaſi, & expolita, totius formæ internæ habitum unà cum medulla flava, accuratè oſtendunt.*

XX. *Teſta oſtreæ.*

XXI. *Cancer petrefactus, nautilo incumbens.*

XXII. *Lapis, in quo piſcis aut Gobio fluviatilis viſendus, habitu natantis, & turbidam, vel limum quaſi ſulcantis.*

XXIII., XXIV., XXV. *Cochleæ petrefactæ tres Ammonis cornua dictæ, juxta quas conchæ aliquot viſuntur.*

IV.

ARGUMENTUM.

Gratias agit de miſſis figuratorum Lapidum Iconibus, quas ſi unquam Metallotheca recudatur, unà editurum pollicetur: Sereniſſimo Principi, rogat, ut ſuam obſervantiam teſtificetur.

VIRO ERUDITISSIMO CLARISSIMOQUE

D. ERNESTO SALOMONI CYPRIANO

SERENISSIMO PRINCIPI SAXO-GOTHANO A PROTOSYNEDRII CONSILIIS, ET BIBLIOTHECÆ DIRECTIONE.

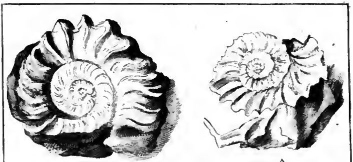
Gotham Thuringorum:

Jo: Maria Lancisius S. P. D.

HUmaniſſimas Literas Tuas, Vir Celeberrime, unà cum Iconibus Lapidum ἰδιομόρφων præclarè, eleganterque delineatis accepi, illaſque ſtatim Sapientiſſimo Pontifici, qui eas impensè laudavit, videndas exhibui. Tibi itaque ſingularibus verbis gratias ago, tùm ob eximii erga me amoris ſignificationes, tùm ob egregiam curam de naturæ ſtudioſis bene merendi. Profectò, ſi quid erit in poſterum, in quo operam tuam, liberalitatemque literariam implorare mihi neceſſe ſit, utar ampliſſimis officiis tuis. Viciſſim verò, ſi quando à me, exiguiſque ſtudiis meis quidquam Tibi commodari poſſe intelligam, è veſtigio mandata tua, quæ vehementer exopto, impigrè faciam. Cum autem nova Metallothecæ curabitur editio, munus tabularum tuarum cum universa literatorum Republica communicabo; præſertim Icones XVII. & XVIII. cum earum deſcriptione, quibus exprimuntur cochleæ Cornu Ammonis formam præſeferentes. Etenim ſingulare, ac rarum nobis viſum eſt ejuſmodi inventum, quippe quod plurimum conducit ad dirimendam ingentem illam controverſiam inter lithographos de Cornu Ammonis natura, atque origine; cùm enim hæ cochleæ, ut Tu Vir Clariſſime, ſcribis, materiâ prorſus teſtaceâ conſtent, atque ad eas conchas, quæ margaritas gignunt, admodum accedant, nihil planè dubii relinqui videtur, quin Cornua Ammonis, vulgò dicta, ad teſtaceorum genus ſint referenda. Interim ad Sereniſſimam Celſitudinem Principis, ac Mæcenatis Tui demiſſiſſimos grati animi mei ſenſus deferas precor, obteſtorque; Teque Deus Opt. Max. diutiſſimè ſervet incolumem. Vale.

Romæ XIII. Kal. Septembris M. DCC. XVIII.

Cùm

TESTACEA CORNU AMMONIS FORMÂ

Cùm hæc ederentur, accepimus eruditiſſimam M.S. diſſertationem Ornatiſſimi Juvenis Jo: Hyacinthi Vogli, Medicinæ Doctoris Bononienſis: in qua nonnulla obſervat ad noſtram Metallothecam ſpectantia. Inter alia verò arbitratur Cornua Ammonis referenda eſſe ad opercula teſtaceorum, de quibus egimus in Notis Cap.XXV. Armar.VI. pag.139. Verùm tametſi non incongruis ad id probandum utatur argumentis; nihilominus in eâ adhuc ſumus ſententiâ, quæ, & ſuo loco expoſita fuit, Cap.L. Armar.IX. pag.308., & ſuperiori epiſtolâ luculenter confirmatur. Ut enim miſſas faciamus cæteras rationes, quibus adducti fuimus: magna intercedit differentia inter prædicta opercula, & Ammonis Cornua. Illa enim alterâ ſuperficie ſunt penè lævi, & parum concava, exiguis lineis in ſpiram convolutis, diſtincta; alterâ convexa. Hæc autem ſpiris teretibus atque inſigniter extantibus componuntur. Accedit etiam quòd opercula ſolida internè ſunt; cùm Cornua Ammonis, ut in Notis dictum eſt, cellulas habeant interiùs per ſepta tranſverſa diviſas.

QUA-

QUATUOR SEQUENTIBUS EPISTOLIS

Occaſionem dedere quæ à nobis attinguntur Armario X. in Notis ſuper Statua Cleopatræ, de genere Ejuſdem obitus pag.367.

V.

ARGUMENTUM.

Extollit Sanctiſſimum Pontificem ob Metallothecæ editionem. Differit de genere obitus Cleopatræ. Auctori ob eandem ſibi miſſam gratias agit.

ILLUSTRISSIMO, AC REVERENDISSIMO VIRO.

D. D. JOANNI MARIÆ LANCISIO

AB INTIMO CUBICULO PONT. MAX., ET ARCHIATRORUM COMITI MERITISSIMO.

Jo: Baptista Morganius S. P. D.

QUod ſæpè aliàs ab Deo Opt. Max. ſum precatus, ut Sanctiſſimo Pontifici tempora aliquando feliciora concederet, idem ſuperioribus diebus etiam, atque etiam optavi, cùm Michaëlis Mercati Volumen abs Te mihi redditum eſt. Nam quid ipſe in fecundo rerum omnium curſu ad bonarum Artium incrementum, earumque Cultorum commoda non conferret, qui in difficillimis, graviſſimiſque temporibus tantum conferat? Vix enim Euſtachii Tabulis exoptatiſſimis Anatomicos donaverat, cum de vulganda Mercati Metallotheca conſilium cœpit non minus ab omnibus rerum naturæ ſtudioſis deſiderata. Quod etſi per ſe donum erat eximium, mirum tamen in modum auxit, cum à Te, Vir Doctiſſime, recenſeri, notis illuſtrari, ſupplementis inſtrui, cum elegantiſſimis typis deſcribi, cùm & amiſſas, & novas etiam Tabulas à peritiſſimis Artificibus addi juſſit. Quas inter, ut plures ſunt, quibus Statuarii, Pictoreſque juvari poſſunt, ſic aliqua etiam eſt, quæ ab eruditis Hiſtoriæ Cultoribus haud inutiliter aſpicietur, illudque cum primis Cleopatræ morientis ſignum antiquo opere, & ſummo artificio perfectum, quod nominatim juſſu Principis, earum quoque artium, totiuſque Eruditionis Patroni, cæteris eſſe interjectum mones. In eo enim ſimulacro Aſpis eſt, non pectori admota (qua in re Pictores ſcilicet noſtri peccant, hiſtoriæ veritatem, ut Petrus Victorius animadvertit, deſerentes) ſed ita brachio alligata, ut ipſius vinculi conſtrictione irritari, & ad mordendum provocari videatur. Accedit in ſimulacro is corporis habitus, ut non tam morientem, quàm placidè dormientem ſpectare credas: quod pulchre nimirum cum iis conſentit,

tit, quæ à Plutarcho in Antonio traduntur: aſpidis morſum grato ſomno inducto ſinè ullo dolore interimere; idque Cleopatram, facto in capite damnatis periculo, cognoviſſe, illudque propterea mortis genus potiſſimùm elegiſſe. Quinimo Florus, ipſam *admotis ad venas ſerpentibus, ſic morte quaſi ſomno ſolutam* ſcribit. Neque alio habitu illam quoque Cleopatræ imaginem fuiſſe, crediderim, quam in Auguſti Triumpho geſtari Propertius vidit: *Brachia*, inquit, *ſpectavi ſacris* (Beroaldus autem legebat *fixis*) *admorſa colubris.*

Et trahere occultum membra ſoporis iter.

Non ignoro, quod Franciſcus Redius de imagine in triumpho geſtata, id de iſto quoque ſimulacro eos poſſe dicere, qui, ut Tu refers, non aſpidis ictu, ſed epoto veneno Reginam mortuam eſſe contenderent, nimirum aſpidem à Sculptoribus additam, quod nulla alia ratione ſignificare meliùs poſſent, quo illa ſe mortis genere interemiſſet. Sed, præterquam quòd nullus antiqui Scriptoris locus mihi in præſentia ſuccurit, quo illi ſuam de epoto veneno ſententiam poſſint tueri, & ſerpentis præſertim, cujus venenum *non guſtu, ſed in vulnere nocere*, vel ipſe olim Celſus docuerat; certè adverſatur iis Plutarchus tum alia ſcribens, quæ prætermitto, tum illud adjiciens: *brachium Cleopatræ ajunt duas notas habuiſſe leviter impreſſas, & humidas*; neque video, ſi locus ictus non apparuiſſet, quomodò Auguſtus, ut Dion, & Suetonius tradunt, admovere Pſyllos potuiſſet *qui venenum, ac virus exſugerent*. Itaque Redius non hanc ſententiam, ſed aliam quandam ſecutus eſt Auctoris Libri de Theriaca ad Piſonem, & ejus quem ſupra memoravimus, Dionis narrationibus conſentientem: brachium ipſam ſibi momordiſſe, aut pupugiſſe, & venenum vulneri inſtillaſſe. Verùm quas affert hujus ſententiæ rationes non ita difficilè ſolvi poſſunt. Nam quòd primùm ait, unius aſpidis morſu non potuiſſe Cleopatram ſecundùm ea, quæ ipſe in viperis expertus eſt, duas primùm ancillas, tum poſtea ſe quoque ipſam interficere; ut mittam, ex Plutarchi narratione apparere, Reginam primùm, deinde Ancillas, harum quoque alteram non ita celeriter occubuiſſe, illud quæram modò, quâ illi ratione unam, eâdem cur plures aſpides habere non licuerit? Addit, quod Plutarchus idem fatetur, aſpidem ipſam ab nemine conſpectam eſſe. Sed omittit quod ille continuò ſubjicit: *tractus dumtaxat quoſdam in littore, quà domus ad mare ſpectabat, eſſe viſos*, indicio ſerpentes poſt ictus illatos, ab Ancillis projectos, ſe ſe illac ſubduxiſſe. Noviſſimè pavidum naturâ fœminarum omnium animum memorat, ut ſerpentes ſinè incredibili horrore non modò tractare, ſed nè aſpicere quidem poſſint. Verùm ſive ob eam, quæ ut ab Æliano ſcriptum eſt, Ægyptiis erat cum aſpidibus familiaritatem, habuit Cleopatra, cur minus expaveſceret, ſive potius tenui alioquì animo fœmina deſperatione accedente, non magìs ſerpentes horruit, quàm paulò ante ferrum, quod ipſa ſibi, dum caperetur, intentaverat, horruiſſet; profectò ob hunc ipſum impavidum animum ab æquali ferè Hiſtorico Vellejo commendata eſt, ubi *illatâ*, inquit, *aſpide, morſu ejus, ſanè expers muliebris metus, ſpiritum reddidit*. Narrationibus autem Dionis, & Authoris libri de

Theriaca, eorumque omnium, qui aſpidis morſum in dubium traxere, teſtimonium oppono, quo neminem, quod ſciam, eſſe adhuc uſum, plurimùm miror; nam Scriptoris eſt, & omnium manibus tritiſſimi, & Auguſto perfamiliaris, & qui illud protulit iiſdem penè diebus, quibus Cleopatra mortua eſt, ut nec verùm ignoraviſſe, neque Sculptorum licentiæ, aut aliorum Scriptorum authoritati ſervire potuiſſe credendus ſit. Is ergo eſt Horatius Flaccus, qui in eo, ipſo (*a*) Carmine, quod ut ejus initium apertiſſimè indicat, ſtatim ab allato de iis rebus nuncio lætabundus ſcripſit, hæc primus omnium de morte Cleopatræ poſteris tradidit:

(*a*) *Carmin. lib. 1. Od. 37.*

. . . . quæ generoſiùs
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit enſem, nec latentes
Claſſe cita reparavit oras.
Auſa & jacentem viſere Regiam
Vultu ſereno fortis, & aſperas
Tractare ſerpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum,
Deliberata morte ferocior, &c.

Neminis ergo narrationes, multoque minùs dubitationes, & conjecturas ejuſmodi teſtimonio, quod perantiqua etiam ſimulacra, iſtudque in primis Vaticanum confirmant, facilè præferendas eſſe crediderim. Sed ut tandem aliquando eò redeam, unde me iſtud ipſum ſignum abduxerat; plurimùm omnes, quicunque bonas Artes colimus, Pontificis Optimi Liberalitati, & Munificentiæ, multumque etiam Tibi, qui hæc nobis munera tum conſiliis Tuis impetras, tum doctrinâ, atque eruditione adauges, Illuſtriſſime Lanciſi, debemus; ego autem præ cæteris, qui ut aliis pridem ornamentis, ita ut hujus etiam Voluminis Dono à Maximo omnium Principe honeſtarer curaviſti. Ad cujus ego Sanctiſſimos Pedes provolutus, dum Ipſi, atque adeò nobis, & Literis fauſta omnia precor, illud prætermittere nullo pacto poſſum, ut Tu, qui Ejus valetudinem ſervas rectè, & diutiſſimè valeas.

D. Patavii XVI. Kal. Majas M.DCC.XVII.

VI.

Digitized by Google

VI.

ARGUMENTUM.

Excuſat tarditatem reſponſi. Scribit ſe Tiburtino ſeceſſu à morbo recreatum. Gratias agit de ſibi miſſa epiſtola, quam laudat. Examinat quo mortis genere Cleopatra obierit.

VIRO CLARISSIMO ERUDITISSIMOQUE

D. JO: BAPTISTÆ MORGAGNIO

Med. Doct., & primam in Patavino Lyceo Anatomes Cathedram obtinenti.

Jo: Maria Lancisius S. P. D.

CUm ſuperioribus diebus valetudinis causâ Tibur ſeceſſiſſem; ſcilicet, ut libros omnes ab oculis meis, atque urbana negotia ab auribus, animoque, unde mihi pertinax capitis gravitas ſuborta fuerat, penitùs removerem; inter nonnulla MSS. literas quoque tuas XVI. Kal. Maji ad me datas (quas quidem Romæ præ adventitia viſus imbecillitate vix legere, nè dicam delibare potueram) fortè fortuna mecum attuliſſe animadverti. Cumque ibidem non minus cœli ſalubritate, quàm prænobili, ac perhumano Ampliſſimi Cardinalis Orighi hoſpitio confeſtim à morbo recreatus fuiſſem, eaſdem literas elegantiſſimè, doctiſſimèque perſcriptas tum ſedulò verſare, tum minutatim deguſtare valui. Quamobrem nullâ interpoſitâ morâ ſtylum arripui, atque hanc epiſtolam exarare cœpi, quâ ſingulares Tibi gratias ago; primùm, quòd ſubſidio veneris tenuitati ſtudiorum meorum, quæ commendandis maximis virtutibus, egregiiſque factis Summi Pontificis Clementis XI. paria nunquam aut fuerunt, aut eſſe poterunt. Deinde etiam quòd labores meos, unà cum vigiliis D. Petri Aſſalti, Viri quidem doctrinis omnibus exculti, in adornandis ad Metallothecam Vaticanam Notis pro tua humanitate laudaveris. Denique quòd magnam voluptatem attuleris ob ingenioſa, novaque argumenra, quibus Cleopatram periiſſe aſpidis morſu demonſtrare contendis. Sed, quanquam ejuſmodi rem obnixè, copioſeque à Te affirmatam videam, patere tamen, obſecro Morgagni doctiſſime, ut ego pericliter, an priſtinas ingenioli mei vires præſenti ruſticatione utcunque recollegerim; videlicet ita me in hoc argumento nunc exerceam, ut paucis contra tuam opinionem differens, non unum, ſed duos in diſputando nos fuiſſe commonſtrem. Non enim vereor, nè apud Te, Virum quippe ingenuum, ac probum non ſit mihi liberum candidè aperire quid ſentiam: nam, quemadmodum inertiſſimæ ſegnitiæ eſt ea diligenter non expendere, quæ dubia ſunt in hiſtoria; ita delicatiſſimi eſt animi eos ægrè ferre qui à noſtra ſententia diſcedunt.

Arbitror itaque celebrem Ægypti Reginam, ut mortem obiret,

non anguem brachio ſuo admoviſſe, ſed paratiori, ac fortè narcotico admixto veneno uſam fuiſſe.

Ut autem noſtræ hypotheſis fundamenta jaciamus, ac veluti per ſecurum tramitem inter tot ambages ad veritatis metam progrediamur; animadvertendum eſt, conſtare quidem ex priſcis Hiſtoricis, Cleopatram futuro probro, ac ſervituti celerem mortem libenter antepoſuiſſe; ſed nihil certi de ratione, quâ eam oppetiverit, erui poſſe. Narrat porrò Plutarchus, & Dion Ægyptiam hanc Mulierem, poſtea quàm Antonio parentaſſet, Auguſtum per epiſtolam, ut cum ipſo ſepeliretur, obſecraſſe; indeque remotis arbitris, & duabus ſolùm comitatam Ancillis ſeceſſiſſe: Cæſarem verò, intellectâ ejuſdem deſperatione, ſtatim, qui rem inviſerent, miſiſſe; eoſque Reginam comperiſſe jam mortuam, aureoque in lecto reclinatam; alteramque ex Ancillis Eiram nomine ad pedes ejus animam agentem; alteram, Charmium appellatam, capite adhuc nutantem, regiumque diadema componentem, quæ & ipſa mox interiit, deprehendiſſe. Hærent verò inter hæc iidem Auctores, quanquam Græcè ſcripſerint, iiſque temporibus proximiores, quâ operâ, vel inſtrumento illa necem ſibi conſciverit. Plutarchus ſiquidem fatetur, *nemini rem fuiſſe exploratam*: Dion pariter confirmat, *veritatem noviſſe neminem*: quinimmo Suetonius, quem Tu Teſtem inducis, à certo ferendo judicio refugit; non enim ait, *morſu aſpidis* periit; ſed, *periiſſe putabatur*.

Neque porrò teſtimonium Horatii, quod Tu luculentiſſimum, certiſſimumque judicas; utpote facto coævum, plus pendet, quàm unius aſſertio Poëtæ, qui, ut cæteri ſolent, liberiori verborum licentiâ, & quaſi quodam afflatu furoris veroſimilia tantùm effinxit; præſertim cùm Flaccus Cleopatram, procul ab omnibus morientem, non aſpexerit; ſed inductus fuerit, ut rem carminibus (quod etiam Propertius, & Statius fecerunt) exaggeraret exemplo Auguſti Cæſaris, qui, ut Plutarchus refert, ob exiguas notas in Cleopatræ brachio viſas, illius ſtatuam, affixo eidem parti aſpide, geſtari in triumpho juſſit; niſi potius Pictorum, Sculptorumque (ut viris doctiſſimis viſum eſt) conſilium fuerit, tacito hoc, aptoque ſymbolo, perſuadendis gentibus, & celebrando triumpho ſplendidiori, palàm exponere, Cleopatram atrum à Serpentis morſu venenum combibiſſe: Quemadmodum & olim, & noſtrâ ætate Pictores, ad exprimendum D. Joanni Evangeliſtæ venenum fuiſſe propinatum, repræſentant Juvenem manu tenentem calicem, è quo ſerpens caput attollit, ac proſilit. Unde poſtea Vellejus Paterculus, & Florus laconicam, acutamque ejuſdem facti narrationem, tametsì incertam, derivarunt.

Minoris longè momenti meo quidem judicio videtur argumentum, quod ex eodem Plutarcho deducis; Aſpidis nempe tractus in tellure viſos fuiſſe. Nam ejuſmodi veſtigia non in ipſa domo, ſed *in littore prope mare* animadverſa narrantur, quæ vel à ſerpentibus quidem, ſed non iis, quæ Cleopatram peremerint, vel ab aliis cauſis, ut ſæpe accidit, imprimi potuerunt.

In-

Incertum huc uſque oſtendimus pulcherrimam hanc Reginam ab anguis morſu interiiſſe: nunc id ipſum nec eſſe veriſimile demonſtrare conabimur. Profectò cum ex Plutarcho, ac Dione conjicere liceat, duas ejuſdem Ancillas idem mortis genus ſelegiſſe; non unam, ſed plures aſpides præſto fuiſſe neceſſum eſt (ſingulæ enim virus è gingivarum veſiculis, cùm ſemel eodem die momorderint, plerunque ſolent exhaurire) ac proinde eas aſpides, ab aſſerta ciſtula, & poſt illatos morſus in libertatem vindicatas, ſic à moribundis Ancillis occultari potuiſſe, ut nemo viderit, ac retulerit, non eſt credibile: multo adhuc minus teneras, molleſque manus cum Regiæ Mulieris, tum Puellarum, aſperas, horrendaſque ſerpentes impunè priùs, quò faciliùs pro re nata ſuis membris admovere poſſent, tractare didiciſſe.

Huc accedit, quod qui ſerpentino dente vulnerantur, neque ſtatim de vita decedunt, neque ſinè indiciis furentis veneni, & in ſaucia parte, & in univerſo corpore; quæ quidem indicia penitùs abſuiſſe per hæc verba Plutarchus deſcribit: *Præterea neque macula, neque ſignum ullum veneni effloruit*; & quanquam idem Auctor ſubjungat *aliquos Cleopatræ brachium duas puncturas tenues, & exiles habere dixiſſe*; Non enim, ut Tu, Vir optime, illud λεπτὰς καὶ ἀμυδρὰς, ego interpretor leviter impreſſas, & humidas: ſiquidem verbum ἀμυδρὸς communiter in Lexicis ſubobſcurus, exiguus, ac vix apparens latinè vertitur: & cùm pro humido accipitur, diverſo accentu ſcribi ſolet, diverſoque etymo gaudere: (ut Aſſaltus quoque noſter Græcæ linguæ peritiſſimus aſſeverat) quid amabo exiguæ, tenueſque puncturæ, quæ à multis aliis, quà externis, quà internis principiis, iiſque nullo pacto peſtiferis, oriri potuerant; quid amabo, cum venenato, taboque tandem diffluente aſpidis morſu commune præſeferunt?

Cùm verò apud Suetonium legamus, *Cleopatræ, quam ſervatam triumpho Cæſar magnopere cupiebat, Pſyllos, qui venenum exſugerent, fruſtrà admotos fuiſſe*; quid cauſæ fuit, cur vivas adhuc Eiram, & Charmium, ſi ex aſpidis morſu laboraſſent, miſeratione ſaltèm permoti non ſervaverint?

Supereſt modò, mi Morgagni, ut quibus conjecturis ducor ad ſuſpicandum, Cleopatram epoto narcoticæ indolis toxico, occidiſſe, tibi ſignificem. Et quamvis hoc ipſum non niſi infirmis rationibus, obſcuriſque Hiſtoricorum auctoritatibus inniti cognoſcam; tamen quærendi defatigatio turpis mihi videretur, cùm id, quod quæritur, pulcherrimum ſit, Artique, quam profitemur, apprimè conveniens, & conſentaneum.

Ut autem certâ ratione procedamus, principiò inter nos conveniat, oportet, veteres tum Afros, tum Græcos, ac Romanos præſentiſſimum aliquod venenum, tanquam imminentium ærumnarum, ac prementium miſeriarum pharmacum, ſecum vel in (a) annulo, vel alibi afferre conſueviſſe, quo, cùm uſus expoſceret, epoto, vel ſucto ocyſſimè ſimul, & facillimè à maximo quovis corporis, animive dolore ſe ſubtraherent; ut fertur de Annibale, Demoſthene, multiſque aliis.

(a) *Vide Kirchmannum de Annulis cap. XXI. pluro de hoc argumento congerentem.*

Præterea notior res eſt, quàm ut longiori ſermone tractari debeat,

beat, atque ad Te, præſtantiſſime Vir, nunc perſcribi, qui anatomicorum, chymicorumque ſtudiorum (quæ mihi communia tecum ſunt) æquiſſimus ſedes iſthic æſtimator, ac judex: ſcilicet venena, quæ ſanguinem cogunt, figuntque ſpiritus, ac præcordia, cerebrumque enervant, variis modis cum ſolventibus, & admixto potiſſimùm opio, ita excoqui ſolere, ut citam, & cruciatibus vacuam, immo verò ſinè peſtiferis ſignis & cum placidiſſimo profundoque ſomno mortem ipſam arceſſant: At relinquamus venenorum materiam, in qua utinam mutæ hactenus fuiſſent hiſtoriæ, ac omnino ſilerent Medicorum libri.

Hæc igitur cùm ita ſe habeant, equidem probabili argumentatione, ac penè dixerim mathematicorum ratione demonſtrari poſſe arbitror, Cleopatram, ejuſque Ancillas narcoticum venenum bibiſſe. Etenim, cùm ſoleant Medici ex ſignis, ac ſymptomatibus, quibus qui virus aliquod, ac peſtiferum pharmacum ſumpſerunt, divexantur, naturam, indolemque veneni cognoſcere, atque diſtinguere; non dubito, quin Tu, Vir ingenue, poſtquam animum ſedulò intenderis in modum, atque in ſigna, quibus tùm Cleopatra, tùm ejus Ancillæ deceſſerunt, candidè fatearis, me ſuſpicione certâ moveri, illas ab opiato veneno interiiſſe. Nam de Regina quidem conſtans fama eſt, eam in lecto dormientis inſtar inventam fuiſſe; Charmium verò, quemadmodum, qui opium recens obbiberint, *lapſabundam* (ſunt verba Plutarchi) *& capite gravatam* deprehenſam fuiſſe.

Sed audio jam quæ objicis, Vir Clariſſime, nullum videlicet antiqui Scriptoris locum Tibi ſuccurrere, quo nos ſententiam de ipſo epoto veneno tueri poſſimus. Atqui referimus eundem Plutarchum id non obſcurè commonſtraſſe, cùm ſcripſit: *quoniam etiam dictum eſt ipſam geſtaſſe venenum in cava novacula.* De novaculæ itaque manubrio paratiſſimum venenum deducere, ſibique necem ad Reginæ exemplum etiam Ancillæ facili negotio afferre potuerant.

Neque autem quis objectet, Cleopatram ſe ipſam ſolo veneni olfactu interficere valuiſſe: id enim, præterquam quod admodum rarum, & paratu difficile eſt; nimis inconſultè pharmacum geſtaſſet, quo etiam incautè, atque invita necari potuiſſet.

Hæc verò, quæ ſcripſi in Tiburtino ſeceſſu prope dirutas Cæſaris, ac Mæcenatis Villas, ſubciſivis à matutina, & veſpertina ambulatione horis, cùm ob excelſas quoque virtutes Eminentiſſimus Hoſpes noſter, ac Illuſtriſſimi, doctiſſimique Præſules Archiepiſcopus Battellus à Secretis Pontificiarum ad Principes epiſtolarum, nec non Proſper de Lambertinis Fidei Promotor, hìc etiam ruſticantes, eruditos ſermones miſcerent, ad Te, ut de iiſdem liberè judices, mittere non reformido; nam, ſi ea probaveris, mihi etiam probata erunt; ſin contra, rejiciam: non enim is ſum, qui opiniones meas mordicus unquam tueri ſoleam. Vale.

Tibure IX. Kal. Junii M.DCC.XVII.

VII.

VII.

ARGUMENTUM.

Rurſus tuetur Sententiam de Cleopatræ interitu ex aſpidis morſu.

ILLUSTRISSIMO, ET REVERENDISSIMO VIRO

D.D. JOANNI MARIÆ LANCISIO

Ab intimo Cubiculo Pontificis Maximi, & Archiatrorum Comiti Meritiſſimo.

Jo: Baptista Moroagnius S. P. D.

CUm Tuæ mihi Literæ gratæ, jucundæque ſemper fuerint, tum hæ, quas Tibure nuper ſcripſiſti, jucundiſſimæ fuerunt, ut quæ Te convaluiſſe, non nunciarunt modò, ſed & certiſſimè comprobarunt. In his enim doctè, ut ſoles, copioſèque oſtendis, quid Tibi de veneni genere, quo ſibi Cleopatra mortem conſcivit, videatur. Qua in re etſi longè aliter, atque ego, ſentis; id tamen mihi ingratum eſſe non poteſt, primum quòd à Te eſt; deinde quòd veri ſtudio diſſentis; noviſſimè quod tuam ita ſententiam proponis, ut mihi meæ retinendæ locum relinquas: quanquam neque eo animo ſcripſi, ut vehementer tuerer, & id quod Tibi, Vir Summe, non probari intelligo, non niſi remiſsè, & dubitanter tueri poſſum.

Aſpidis morſu periiſſe Reginam, ſcripſi non quòd ignorarem, id Dioni quidem, & Plutarcho incertum videri; ſed quod in Romana Hiſtoria plus Latinis, quàm Græcis, & in re antiqua plus æqualibus, quàm poſteris credendum exiſtimavi. At enim Horatius, qui, ut æqualis Poëta tamen eſſet, veri tantùm ſimilitudinem ſumma cum libertate eſt ſecutus. Qui credam, quando in reliquis quæ de Cleopatra eodem in loco tradit, ſumma cum fide verum ſequitur? Quid quòd Vellejus, & ferè æqualis, & hiſtoricus idem confirmat? At Suetonius pro certo non tradit. Fateor. Sed Vellejo poſterior. Sed eo teſte non de morſu aſpidis, ſed de Pſyllis admotis, non ad probandum, ſed ad conjiciendum ſum uſus: ut neque ad illud probandum, ſed ad indicium, quale idcumque eſt, diſſimulatum à Redio, commemorandum, Plutarchi locum adduxi de tractibus in litore animadverſis. Horatio igitur, & Vellejo teſtibus potiſſimùm uſus ſum. His Florum, & vetuſtiſſima ſigna addidi. Quibus adductus, ſi non certum, at minus ſanè incertum eſſe credidi, Cleopatram morſu aſpidis quàm alia ratione extinctam eſſe.

Id verò eſt quod Tibi, Vir Ampliſſime, nè veriſimile quidem videtur. Nam pluries, inquis, aſpides præſto fuiſſent neceſſe foret. Ego verò, etſi ei rei in priore epiſtola etiam alia videor ratione ſatisfeciſſe, hìc quæram, cujusnam experimentis conſtet, aſpidem uno morſu omne exhaurire venenum oportere? Redius enim, qui hæc in viperis expertus eſt, con-

tin-

tingere interdum vidit, ut non niſi tertio, alias non niſi quarto, aut ſexto morſu venenum omne exprimeretur. At enim à moribundis Ancillis occultari aſpides non potuiſſent. A' moribundis fateor; à morſu ſtatim, quid prohibuit? Nam argumentis quidem à tenero, mollique fœminarum animo ductis jam pridem reſpondi. Quod autem addis: ictos à ſerpentibus neque ſtatim mori, neque ſinè indiciis veneni, & in ſaucia parte, & in toto corpore manifeſtis; Aëtius ſanè aliud aſpidis genus intrà horas ad ſummum tres, aliud præſentiſſimâ morte conficere, tradit; maculas autem, vel alia iſtiuſmodi inter ſigna ejus veneni, quæ alioqui diligenter numerat, minimè ponit. Sed neque hæc ponit Actuarius. Ponit verò, *Aſpidis morſum* eſſe acus puncturæ ſimilem omnino, *exiguum ſinè tumore*: quod quidem ſignum, atque adeò iſtam cum *punctura acus* ſimilitudinem ipſe olim Dioſcorides, quem Cleopatræ familiarem fuiſſe, accepimus; literis mandavit, Paulus deinde Ægineta, Avicennas, & quoſcunque de ictu aſpidis legiſſe memini, ad unum omnes inculcavere, præcipuè autem idem Aëtius, cujus in libris, quod Tu minimè ignoras, plurimæ nobis Veterum nobilium Medicorum, eorumque etiam quorum ſcripta interciderunt, obſervationes ſervatæ ſunt. Hic igitur *in iis*, *quos aſpides momorderunt*, non illud modò tradidit, *vulnera in demorſo loco*, *veluti ab acu puncta inveniri*; ſed hoc præterea ſubjecit, *bina quid:m ex maſculi morſu*, *à quibus nihil effluit*, *niſi violentum animal ſit*, *quod morſum inflixit*: quæ omnia pulchre nimirum conveniunt cum duabus illis notis, quas Plutarchus memorat, exilibus videlicet, & ſubobſcuris; jam enim juvat Tuam potiùs, & Eruditiſſimi Aſſalti, quàm Leonardi Aretini verſionem ſequi, præſertim quando Græca Plutarchi exemplaria ad manum non habeo. Cæterùm eundem Aretinum animadverto, unam Charmium inventam eſſe vivam, dicere: cui quare Pſylli non ſint admoti, & ſi ſint admoti, cur id hiſtorici literis mandare neglexerint, etſi non difficile poteſt intelligi; mihi tamen ſatis eſt, ex Suetonii, & Dionis teſtimonio conſtare, Cleopatræ quidem fuiſſe Pſyllos admotos, hinc enim conſequitur, locum ictus apparuiſſe. Dabis ergo veniam, Humaniſſime Lanciſi, quòd Cleopatram morſu aſpidis occiſam eſſe non modò à veri ſimilitudine non alienum, ſed veriſimilius adhuc cenſeam. Nam quòd potiùs veneno quodam præſentiſſimo deguſtato mortem obierit, ut Tu eruditè, ingenioſeque adſtruis, tutè ipſe confiteris, nullo veteris Scriptoris loco confirmari facilè poſſe, quando Plutarchi verba producis, quæ de veneno inflictum in vulnus inſtillando explicari æquè, nè dicam credibilius poſſint, cùm id in novacula geſtatum fuerit, & cùm præterea apud Auctorem Libri de Theriaca, & apud Dionem hujus generis venenum à Cleopatra ſervatum eſſe inveniamus, ejus autem generis, cujus Tu exiſtimas, non inveniamus. At verò epoti veneni narcotici, & in Regina, & in Ancillis indicia fuerunt. Non nego. Sed tu viciſſim pro tua eximia Eruditione, & candore non negabis, iſta ipſa indicia aſpidis etiam morſum conſequi, ut non modò Plutarchus, ſed celeberrimi quique de quibus ſupra dictum eſt, Medici, in primiſque Aëtius luculentiſſimè docuere.

Cum

Cùm ergo ambigua ſigna habeamus, cur ab epoto à Cleopatra veneno, de quo apud Veteres Auctores nihil habemus, ea derivabimus; ab aſpidis autem morſu, quem contra tot habemus non modò memorantes, ut dubium, ſed affirmantes, ut certum, antiquos Scriptores, non derivabimus?

Hæc habui, Vir doctiſſime, quæ ſtatim reſcriberem, cùm ex multis occupationibus diſtinerer, & corpore languerem, non ut ſententiam tuerer meam, multòque minùs, ut Tuæ adverſarer, ſed nè nihil viderer reſpondiſſe. Meæ enim ſententiæ arbitrium tuum eſto. Tua certè magno ſemper apud me in pretio erit; nam quod argumentis utcunque opponerem tuis, invenire fortaſſe potui, quod Authoritati opponam Tuæ, quæ cùm apud omnes, tum verò apud me ſumma eſt, atque ampliſſima invenire profectò non poſſum. Vale.

Patavii IV. Nonas Junii M.DCC.XVII.

VIII.

ARGUMENTUM.

Reſpondet rationibus allatis adverſùs ſententiam de obitu Cleopatræ ex epoto veneno.

VIRO CLARISSIMO ERUDITISSIMOQUE

D. JO: BAPTISTÆ MORGAGNIO

Med. Doct., & primam in Patavino Lyceo Anatomes Cathedram obtinenti

JO: MARIA LANCISIUS S. P. D.

QUoniam proximo ſuperiori menſe Urbinum digreſſus, tum ut valetudinem meam multis incommodis affectam firmiùs repararem, tum ut Ampliſſimum Abbatem Alexandrum Albanum Sanctiſſimi Patris F. F. ad Juriſprudentiæ Lauream capeſſendam illuc proficiſcentem comitarer, nullas ab amicis literas accepi: cùm primùm verò ad Urbem remeavi, noviſſimæ abs Te redditæ mihi ſunt. Et quanquam apud animum meum ſtatueram non ampliùs Cleopatræ Manes ſollicitare, de mortis ejus genere ultra diſquirens; nihilominus epiſtola tua tam humaniter provocat, tam eruditè, urbanèque excitat, ut me de ſuſcepto tacendi conſilio decedere compellat; præſertim cùm non ſit mihi injucundum ſeveriora ſtudia per æſtivos hoſce dies intermittere.

At primum omnium inter nos congruamus oportet, oculatos teſtes rei, de qua diſputamus, nullos in literarum monumentis extare, quorum idcirco fidei acquieſcere, atque auctoritate litem penitùs dirimere valeamus. Quamobrem judicium hoc ſolis exercendum eſt conjecturis, in quibus is ad veritatem propiùs accedet, qui res ipſas,

tempora, & loca unâ cum locupletioribus Scriptorum teſtimoniis diligentiùs, & accuratiùs comparat, & conjungit.

Huic itaque philoſophandi methodo inſiſtentes controverſiæ definitionem Græcis potiùs, quàm Latinis hiſtoricis deſerendam eſſe arbitramur: præterquam quod enim Reginæ hujus interitus Alexandriæ, ubi Græcorum Imperium, & lingua vigebat, contigit; tantum abeſt, ut in Romana hiſtoria Græcis Scriptoribus Latini ſint præſerendi, ut contra illos Latinis longo intervallo præſtare nemo non fateatur; qua de re non immeritò doctiſſimi quique ſinè Græcorum hiſtoricorum diligentia, rerum Romanarum notitiam, ac veritatem tenebris obvolutam, & mancam futuram exiſtimarunt. Enim verò Græci longè accuratiùs, ac diligentiùs narrant; copioſiùs adjuncta, ſeu circumſtantias perſequuntur; varias aliorum ſententias excutiunt, nec ſuas niſi omnibus hinc indè expenſis proferunt: ut obſervare licet in Polybio, Dionyſio Halicarnaſſeo, Plutarcho, Appiano, Herodiano, Dione, aliiſque, quorum auctoritatibus Latini ipſi recentiores ita innituntur, ut illis profectò ſi carerent, in denſa geſtarum rerum caligine verſarentur.

Quod autem addis Romanorum res Romanis eſſe, quàm Græcis exploratiores; atque coævis potiùs, quàm poſterioribus credendum; id mihi, pace tuâ, pro mea potiùs ſententiâ pugnare videtur: de Græcorum enim hìc facto diſputamus. Nam Græcorum Imper*ium* ab Alexandro in Ægyptios, Syros, aliaſque Orientis nationes tum jam productum, ac dilatatum fuerat: quin & nomina ipſa Cleopatræ, & Charmii, quæ à Græcis ſumpta ſunt, de Græcanicis rebus agi nos apertiſſimè admonent.

Ad æquales quod attinet, tametſi ex Romanis nonnulli Dionem, ac Plutarchum ætate præceſſerint, ac fuerint Cleopatræ tempori propiores, locis tamen, atque indiciis pro rebus cognoſcendis remoti longiùs exiſtimandi ſunt. Cum è contrario Plutarchus, & natione Græcus, & rerum utriuſque gentis, Græcæ nimirum, Romanæque peritiſſimus (fuit enim Romæ Conſul, ut & Dio) ad hujus facti cognitionem fideli gentilium ſuorum traditione propiùs accedere potuerit. Quid enim ad confirmandam narrantis fidem, & auctoritatem aptius, quàm quod ipſemet Plutarchus in vita Antonii commemorat, ab Lampria Avo ſcilicet ſuo ſe accepiſſe, *quæ ad Cœnas Antonii, & Cleopatræ parabantur*? Quem nunc mihi, Morgagni amiciſſime, ex Latinis proferre poteris, qui teſtimoniis tam certis utatur? Paterculum, & Florum objicis; cùm prior *adulationis, ſupra quam credi poteſt*, *vitio laborarit*, ut ſcribunt Sigonius, & Lipſius; quo ſanè factum eſt, ut neque inter hiſtoricos à Quintiliano recenſeatur: Poſterior verò *puerili deſiderio mirabilia dicendi*, *veritatis diſpendio ſe abripi paſſus ſit*, ut inquit Scaliger. Neque Horatium moror, qui in reliquis, ut famæ obſequutus, de mortis tamen genere poetam agit; atque idcirco triumphi ſpeciem carminibus exornans nobis philoſophis imponere non debet; potiſſimùm quod Cleo-

pa-

patræ ſimulacrum, ut Tute in priori epiſtola animadvertiſti, Aſpidem vittâ brachio alligatam exhibeat. Quis autem impunè ſerpentem vinculis conſtringere auſit, & ſperet, eâ irritatâ, morſum in brachio potiùs conſtricto, quàm in manu tractantis, atque alligantis infigendum?

Nunc Aëtii auctoritas elevanda eſt; quod certè mihi apud Te pronum erit conſequi; noſti enim illum conſarcinatorem potiùs eſſe, quàm Auctorem; cùm omnia ex aliis, præſertim ex Galeno corraſerit: ut non ſatìs rationi, & philoſophicæ gravitati conſentaneum videatur, ejuſmodi Scriptoris judicio cauſam noſtram definire. Mihi quidem perſuadere non poſſum per venenatum vulnus dilaceratis ſolidis, craſique vehementer perturbatis fluidis, nullum in cutem prodire veſtigium; cùm certò conſtet veſpas ipſas, atque etiam culices non obſcura phlogoſis indicia poſt ictum relinquere. Quinimo (*a*) Paræus ex Matthiolo de Aſpidis morſu hæc tradit: *Cùm pars icta purpurea, nigra, viridiſve evadit, ſignum eſt veneni malignitate extincti, & ſuffocati caloris nativi*. Id autem perbellè (*b*) Dioſcoridis aſſerto reſpondet, qui ex Aſpidis morſu *ſanguinem exiguum quidem, ſed atrum deſtillare* aſſeverat; quem talem certè prodire non poſſe arbitrarer, niſi idem intrà propinqua vulneri vaſcula ob veneni permixtionem jam coactus cutim atro pariter colore inficeret. Coagulari autem ab Aſpidis virulentia ſanguinem ex eodem Dioſcoride in calce ſui operis luculenter colligitur. Itaque, ſi Cleopatra ex Aſpidis vulnere deceſſiſſet, minimè eſſet ambigendum, quin tum in ejus ſauciato brachio memorata ſigna, tum in univerſo corpore *virens color*, ut Nicander cecinit, apparuiſſent.

(a) *Lib.20. cap.23.*

(b) *Lib.6. cap.38.*

Quod verò attinet ad Dioſcoridem; profectò, Amiciſſime Morgagni, manus darem, ſi duo de hoc Auctore ſinè controverſia conſtarent: primum quidem illum fuiſſe coævum, & familiarem Cleopatræ: alterum alicubi ſuis in operibus de Ægyptiæ Reginæ per Aſpidis morſum interitu, quemadmodum domeſticum decebat, poſtulabatque facinoris claritas, ſermonem habuiſſe. Sed quanquam nos minimè lateat apud Suidam mentionem fieri cujuſdam Dioſcoridis, qui Phacas cognominabatur, cumque Cleopatra vixit tempore Antonii: Cornarius tamen, Salmaſius, aliique de Pedacii noſtri ætate admodum dubitant; quinimo (*c*) Tournefortius, Anazarbeum hunc omnino diverſum extitiſſe ab illo Alexandrino, qui apud Suidam Phacas cognominatur, obfirmatè aſſerit. Itaque quàm perperam duo Dioſcorides confundantur, vel ipſorum patriæ diverſitas apertè demonſtrat: alteri enim Anazarbus Ciliciæ Urbs, quæ nunc Diocæſarea, ſive Cæſarauguſta nuncupatur; alteri Alexandria in Ægypto contigit: ut hinc veroſimilius videri poſſit, Alexandrinum, non Anazarbeum inter Cleopatræ familiares adſcitum fuiſſe. Quòd autem de hujus Reginæ obitu altum ſit apud Pedacium ſilentium, non eſt, cur Tibi, Vir Eruditiſſime, oſtendere contendam, cùm ex ipſius operibus ſatìs eluceſcat.

[c] *Inſtit. Rei herb. Iſagog.*

Cæterùm auctoritate diligentis naturalium rerum Scriptoris, cuj-

juſmodi fuit Pedacius Dioſcorides, haud labefactatur ſententia noſtra. Tametſi enim exiguas ipſe puncturas ab Aſpide infligi tradat, exinde tamen non ſequitur, nullam venenati vulneris notam in læſa parte relinqui, cùm ex eodem Doſcoride ſupra deduxerimus, ſigna virulenti hujus morſus apparere.

Quos deinde ſequiores tum Græcos, tum Arabes congeris Scriptores, Doctiſſime Morgagni, nihil momenti ad Dioſcoridis teſtimonium addere poſſe putamus, utpote qui omnia vel ex eodem Pedacio, vel ex Galeno excerpſerint.

[a] *Lib.V.cap.XIX.* Quid? quod Paulus (*a*) Ægineta, quanquam natione Græcus à cæteris tamen auctoribus de membro per aſpidem in Cleopatra vulnerato ita diſſentit, ut non brachio, ſed *ſiniſtræ mammæ feriendæ illam admoviſſe* ſcribat.

[b] *Cap.8.* Si verò Galeni, vel cujusſvis alterius Auctoris librì de (*b*) Theriaca ad Piſonem teſtimonium rurſus afferres, Cleopatram ſcilicet aſpidis veneno interiiſſe, urgeaſque in uno duntaxat, & Medici, & Græci Scriptoris pondus perpendendum; ſedulò, precor animadvertas, Auctorem hunc nequaquam cùm Plutarcho, ac Dione eſſe comparandum, quippe qui nec hiſtoricus (non enim omnes de ratione mortis ejus opiniones recenſet) neque, ut Plutarchus, temporibus illis proximus fuit: immo verò Galenum planè rideo, qui (ut Terrentii utar phraſi) *ait ſe ſcire, cùm is ſolus neſciat omnia*. Nam primùm commemorat Reginam juſſiſſe Ptyadem (hoc eſt inſpuentem, non mordentem aſpidem) *ficubus, atque uvis contectam inferri*; qua ex re non ictu, ſed venefico halitu mortuam colligendum eſſet. Deinde ſcribit periculum ſe priùs cum Ancillis feciſſe, cumque eas celeriter interiiſſe vidit, *illam ſibi admoviſſe*: non igitur altera ex Ancillis poſt Dominæ interitum vivens adhuc (ut alii tradunt) inventa fuit. Denique ſententiam longè diverſam à cæteris Scriptoribus de inflicti vulneris ratione proponit; Cleopatram ſcilicet *magnum primo, ac profundum vulnus brachio ſuo dentibus intuliſſe, deinde venenum, quod ex aſpide paratum, ac pyxidi incluſum habebat infudiſſe*. Proclive eſt itaque intelligere opinionem tuam Galeni auctoritate fulciri non poſſe, qui ipſe non in diverſas ſolùm, ſed in contrarias ſententias vacillat, & labitur.

Quod autem nullum Priſci Auctoris teſtimonium adhibuerim ad conjecturam adſtruendam de veneno potiùs hauſto, quàm infuſo, id ſupervacaneum reputavi; cùm exempla ex hiſtoriis in ſuperiori epiſtola innuerim, eorum nempe, qui vel ad hoſtium immanitatem, aut ludibrium, propriamque ignominiam, vel ad quodvis aliud infortunium antevertendum præſentiſſima ſecum venena geſtabant: quam in rem
(c) *N.H. lib.33. cap.1.* appoſitè (*c*) Plinius *ſub annulorum gemmis venena claudunt, annuloſque mortis gratia habent*. Hoc porrò de Cleopatra credibilius, quàm de cæteris videtur, utpote quæ cum Antonio convenerat, ſuperſtitem alterum, ſtatim ac de alterius morte conſtitiſſet, ſibi necem illaturum. Igitur oportuit, ea mortis inſtrumenta apud ſe parata ſemper ha-

ha-

habere, quæ ubique locorum, etiamſi in hoſtium manus deveniſſet, poſſet adhibere: nullum autem commodius Regiæ Mulieri occurrere potuit, quàm novacula, vel acus comatoria, ornamenta nimirum muliebria, quæ, cùm crinibus implicarentur, communis uſus ſpecie omnem Romanorum diligentiam fallerent: proditum eſt enim captæ Cleopatræ gladium quidem fuiſſe ereptum, & veſtes à Proculeio excuſſas, *nè quid veneni occultarent*; capillos tamen neminem exploraviſſe.

Præterea cùm ipſe in hoc potiſſimùm argumento contenderim, aſpidis morſum à veriſimilitudine prorſus abludere, aliamque proinde rationem arceſſendæ mortis à Cleopatra ſuſceptam fuiſſe; nullis aliis teſtibus opus habueram, quàm iis Scriptoribus, qui in hujus veneni narratione mirum in modum inter ſe diſſentiunt, quos inter, ut oſtendimus, Galenus quoque ſuccurrit, qui refert Ægyptiam Reginam venenum in pyxide paratum retinuiſſe. Præſentiſſimum porrò, ac quovis nocentius eſt illud, quod ex viperinorum dentium vaginis extrahitur, & narcotico permixtum vulneri, vel ulceri admovetur. Vides igitur, mi Morgagni, minùs facilem, expeditamque viam ad Cleopatræ interitum fuiſſe aſpidis ictum, utpote magno apparatu in captiva, cuſtodibuſque ſepta indigentem; planiorem ſecus aptioremque id ipſum occultatum in aciculæ, vel novaculæ manubrio venenum, quo aut epoto, ut putamus, aut vulneri inſtillato, ut alii arbitrantur, mortem minimo negotio ſibi conſciſceret.

Sed nè in reprehenſionem incidam, quâ olim Albutius Rhetor notatus fuit, quòd ſcilicet in omni cauſa dicere cuperet non quidquid debebat dici, ſed quidquid poterat; ſuperſedeo plura congerere, quæ de hoc argumento afferri poſſent, quæque Tibi Eruditiſſimo Viro, non ignota, ac propterea moleſta potiùs, quàm grata acciderent. Humano ſiquidem generi de venenis tacuiſſe, quàm diſſeruiſſe præſtaret. Quocunque igitur mortis genere Cleopatra obierit, nos, dulciſſime Morgagni, vivamus atque inter ſtudiorum noſtrorum fructus numeremus, quòd ex ejus Fatis hanc qualemcunque æſtivi temporis graviorum curarum remiſſionem ceperimus.

Illud etiam (quod inter maximos fructus meritò referri debet) ab immaturo, violento, ac planè miſerando hujus Reginæ interitu ſaluberrimum, ac ſapientiſſimum hauriamus documentum, quod feliciter in ſuis Italicis carminibus expreſſit Vir omni literarum, ac doctrinarum genere excultus Bernardinus Baldus Urbinas in MSS., quæ in privata Sanctiſſimi Patris Clementis XI. Bibliotheca aſſervantur. Nam deducto à Cleopatræ ſtatua argumento cecinit.

Tu che di Cleopatra il marmo vedi,
E dal marmo il penſier porti all' iſtoria,
Dì: Ben veggio in coſtei, ch' umana gloria
Veloci in ver l' occaſo ha penne, e piedi.

Denique rogo Te, ut omnem reſcribendi hac de re moleſtiam deponas: nolo enim valetudini tuæ incommodare, quam magno cum animi mei dolore laboraſſe ex Tuis literis intellexi. Vale.

Romæ IV. Idus Julias M.DCC.XVII.

005793810

SYLLABUS

CONTENTORUM IN APPENDICE.

PRæfatio. Pag. 3
Epiſtola *Reverendiſſimi Patris de Rubeis ad Illuſtriſſimum Lanciſium ſuper inventione typorum*. 3
Tab. I. *Quartum Dioſcoridis Alcyonium*. 7
Tab. II. *Corallium album ſqualidiuſculum*. 8
Tab. III. *Madreporæ genus*. 9
Tab. IV. *Iſidis Plocamos ſecundus*. 10
Tab. V. *Iſidis Plocamos tertius*. 11
Tab. VI. *Lapis Phrygius*. 12
Tab. VII. *Pumex*. 13
Tab. VIII. *Avis Japonica*. 14
Tab. IX. *Ctenites*. 15
Tab. X. *Porphyroides*. 16
Tab. XI. *Myites*. 17
Tab. XII. *Lepidotes*. 19
Tab. XIII. *Oſſa Lapidea*. 20
Tab. XIV. *Lapis Sarnius*. 22
Tab. XV. *Lapis Auricularis*. 23
Tab. XVI. *Laocoon*. 24
Tab. XVII. *Apollo*. 25
Tab. XVIII. *Antinous*. 26
Tab. XIX. *Statua Trunca*. 27
Epiſtolæ adjectæ ad Metallothecam.
I. *Epiſtola Apologetica de generatione metallorum Illuſtriſſimi Lanciſii*. 29
II. *Reſponſio Clariſſimi Patris D. Herculis Corazzi*. 35
III. *Epiſtola Clariſſimi Erneſti Cypriani à protoſynedrii Conſiliis Sereniſſimi Principis Saxo-Gothani, de nonnullis lapidibus idiomorphis, ac præcipuè de Cornu Ammonis*. 36
Index Iconum ab eodem miſſarum pag. ead.
IV. *Reſponſio Illuſtriſſimi Lanciſii ad ſuperiorem Epiſtolam*. 38
Icones duæ cochleas Cornu Ammonis forma exprimentes, quæ deſcribuntur Num. XVII. & XVIII. 39
V. *Epiſtola Clariſſimi Joannis Baptiſtæ Morgagnii ad Illuſtriſſimum Lanciſium de genere necis Cleopatræ*. 40
VI. *Reſponſio Illuſtriſſimi Lanciſii ſuper eodem argumento*. 43
VII. *Epiſtola altera Clariſſimi Morgagni ſuper eodem argumento*. 47
VIII. *Poſtrema Epiſtola Illuſtriſſimi Lanciſii ad eundem Præſtantiſſimum Virum D. Morgagnium*. 49

Digitized by Google